

СПОРТ

Россе халкый цхьоагӀо чӀоагӀийр
Албохчанаькъан Лейлай сийна
дӀайихьача яхьо

16

Газет арадувл 1923-ча шера
майтсела бетта 1-ча дийнахьа денз

1973-ча шера
«Сердало»
газета
«Сийлен хьарак»
яха орден
еннай

№39 (12716)
Ардара
буттг,
16 ди, 2025 шу

СЕРДАЛО

WWW.SERDALO.RU

ПАЛГІАЙ МЕХКА КЪАМАН ЮКЪАРА ГАЗЕТ

ДЕГІААХАР

2027 шерга кхачале,
15,5 км инженерни
хьалаш хьадергда

4

КХЕТАЧЕ

Тема аренашкарча
хьалах дийцар

6

ТОПАМАШКА

«Сердало» газета
болхло дакъа лоацаш
хилар ПСС республикан
Хьалхалене

8

КУЛЬТУРА

ПалгІайчен ГМИИ
дакъа лоацаш я,
Къилбаседа Кавказа
культуран кхетаче

10

КЪАХЪБЕГАМ

ХІара заман ший
белгалонаш хул

12-13

@gserdalo

vk.com/gserdalo

Дзен сердало

www.serdalo.ru

Хьинара белгало

ПалгІай мехка тоабаь баьлар
22 наькъах 17 никъ

7

Тема сийле

Паччахьалкхен
совгІаташ
дӀаделар, бейнача
бӀухой дезалашка

3

Керттера декхараш кхоачашдеш

Галгалайчен хьалхарча вице-премьера болх дика кхоачашбе эшар белгалдир

Султиганаькъан Йоакъап

Карарча шера ардара бетта хьалхарча дийнахьа, Галгалай Республикан Паччахьалкхен председатела хьалхара заместитель Йовлой Мусай Мухьмад вена хилар «Сердало» оалача кепайоазон цIагIа. Цунна дайзар цу цIен болхлоша хьегаш дола къа, тахан наьха теркам дукхагIа тIаозача журналистий дерригача хаттарашта жоп делар цо.

- Мухьмад, укх массехк шера паччахьалкхен Iаьдала балхаш леладе дийзад хьа тайп-тайпарча доакъошка. Фуд керттердар, Хьона хета-чох, уж балхаш дика кхоачашдайтар?

- Из бакъда, цу тайпара болх баьб. Дукхача ханашка со болх беш хилар республикан декхараш кхоачашдеча даькъ тIа, мехка суда пирстопий, иштта суда оагIорахьара болх беш. Бакъда массехк дукхагIа йола балха говзалаш аз караерзайир республикан исполнительни органашка болх беш - укхаза хьо гарга ва наха, наьха хьашташ довзаш, цар сенга сатувс ховш хул, царна эшар довзаш ва.

МоллагIа болча балха а керттера терко тIайохийтар да, хьалхашка латта декхараш кхоачашдар, бехктокхаме хилар. Ше дIахьош болча балха тIа бехктокхаме хилар массаза а хиннад ца хилча даргдоацарех, цо таро лу моллагIа дола а, иштта лоархIама а декхараш кхоачашде, къаьстта республикан кулгалхочо хьалхашка оттадаь дола. Ца хилча даргдоацарех да боарама-бокъоний оагIув лораяр, уж да федеральни законаш, Российски Федераце Конституци, иштта Галгалай Республикан Конституци.

- Тахан керттера терко тIайохийтар да, вай республике санна, берригача мехка а СВО доакъашхой, цар дезал. Фуд цу даькъ тIа белгалдоалар?

- СВО дIайолаеннача хьалхарча дийнахьа денз, Галгалай Республикан кулгалхочун Келаматанаькъан Махьмуд-Иаьлан амарах со вай республике тIахьожам лоаттабеш хилар лаьрххIаца операцеца дувзаденнача дешашта. Белгалде деза, республикан Кулгалхочо дукха къахьег цу даькъ тIа, цу юкъе доагIаш да бIухошта лаьрхIа дола гуманитарни новкъостал лоаттадар, иштта массайолча оагIорахьара лаьрххIаца операце доакъашхой дезалий хаттараш кхоачашдар. Белгалдаь, ховш да лаьрххIа йолча вахара оагIон тIа, мел дезал ба, иштта царна

малагIа гIо де деза, из лоаттаду ше-ший боагIаца болхлоша, царех ба къахьегеама, унахцIенон Министрествай, республикан дешара Министрествон, иштта кхийолча моттигий гIулакхаш тIара нах. Республикански бюджетера санна, бюджетера йоаца моттигаш а юкъейоахаш, цахаддаш дIахьу из болх.

ХIара бетта хIана дац аьнна, дIадохийт гуманитарни новкъостал, СВО латтача вай бIухошта. Даьхе лораш латтарашта массайолча оагIорахьара терко лоаттаю. Дукха ха йоацаш вай республике дIадихьар «Турпалхочун никъ» яха шоллагIа дакъа; цунга хьежжа, вай сийдолча бIахоша хьалоацаргьа республикан кулгалдара моттигаш.

Вайна дика дагайоагIа главнокомандующе В.В. Путина ший хана лаьрххIа йола тIема операци дIаяхьара дош тIаййца хинна ха, из дар ший ханнахьа а, доагIаш даь а хIама, хIана аьлча, бокъонцахьа вай доазонашка вена хьаэттавар цу хана моастагIа. Цу тайпара вай хьалхадаьлар малхбузен мехкашта, вайна цар духьала бе лаьрхIа хинна тийша-болх чакхбаргбоацаш, Россекхерамзлен Iалашо йир, хIара денна воаш бакъдолга тIема аренашка дIагойташ. Хьалхарча мугIарашка латтача вай бIухоша из иштта хилар шоай деналца, майралца цкъа гойта а Iийнадац, Галгалайчен викалашта, вайна массанена ховш ма хиллара. Дукха паччахьалкхен совгIаташ делар бIухошта, царех виъ сага Россетурпала цIи луш.

Белгалде лов доккха дакъа лаьца хилар, Даьхен СВО хьалхарча мугIарашка латта бIухой хьаллоацаш, Ростовски областа Законодательни гуллама Депутата Дарсиганаькъан Беслана Мухьмада. Иштта цун вошас, ЮФО Галгалай Республикера хьожавав волча массазарча викала Дарсиганаькъан Мурада. Царна доккха баркал хилда, цу лоархIамеча балха юкъе дакъа лацарех.

Тахан, лаьрххIаца операце доакъашхой дезалаша а, вай массаболча бIухоша санна, хьагойт шоашта Даьхе езаш хилар, шоай денал хилар. Хала хете а ба вай тахан тIема даькъ тIа бейнараш а (Дала гешт долда царна, Дала къахетам болба). Галгалайчен Кулгалхочо тIадиллача декхарах тхо даха дезаш хул хIара таьзет долча коа, эшаш долча хIаманца новкъостал ду цар гаргарча наха.

ХIара бер, бейнача бIухойдараш санна, тахан тIема мугIарашка латтарий а тха теркама юкъе да. Цу тай-

парча дезалашта оаха новкъостал лоаттаду укх кхаь шера, иштта лакхача боарам тIа из лоаттадергда дIахо а.

- МалагIа толамаш да, Галгалайче дерIаххулаш, вахара-экономически даькъе шо гIаддугараш?

- 2019-ча шера, вайна массанена ховш да, Галгалайчено ца йоалаш ийцача кредитах дола паччахьалкхен декхар 12 миллиард совгIа дар. Из бахьан долаш, вай тарояцар дукхача программашка дакъа лаца, тхоай балхатIехь паргIатта гIулакхаш дIадахьа таро йолаш дацар тхо.

Республикан Кулгалхочо декхар оттадир - цу чоалханерча хьалашкара 4 шера арадовла, из чIоагIа клезига ха яр, бакъда паччахьалкхен даькъ тIа, хьалхарча аргIагIа Паччахьалкхен Председатела Сластенин Владимира балха, Келаматанаькъан Махьмуд-Иаьлас хьалхашка оттадаь декхар кхоачашдир. Тхо арадаьлар цу декхариьлара. Из чоалхане, банза баргбоаца болх дIабихьар, Галгалайчен Кулгалхочо шетIахьожам лоаттабеш.

Белгалду, цу хана хьалъаь яланза дукха гIишлош, предприятиеяр хIама ца деш латташ, цу даькъ тIа а де дезар вIашагIделлар, кIоаргта уйла тIаяхийта. ДукхагIа йола моттигаш юкъеяхай, карарча шера тIехьара тIа тоае езаш хиннача цхьайолча моттигашкара дIа мел ийккхараш. Вай мохк федеральни оагIорахьара лоаттаду новкъостал лакхача боараме дарех лоархIаш бале а, укх пхе шера республикан долахьара таронаш лакхьеннай шиъ ах совгIа. Из боккха къахьегам бар, кхы а тIателла къахьегеа дезаш йола моттигаш а я, цига тха таро я республикан накъадаргдолаш дола дика толамаш даха.

ХIара ди, из хьакхоллара болх ба, мехка Кулгалхочо йоккха терко еш кхоачашбеш бола. Макшари-па Махьмуд-Иаьлаца укх пхе шера балха волча сага санна, сона гуш да, дагабалара вIашагIкхетараш, кхетаченаш дIахьоча хана, республикан доккхий хувцамаш дара болча беамах йиза хул цун уйлаш, республика дерIайоалаяра йола уйлаш цунца яхаш я даим.

Кхоачамбоацараш дац аьлча а нийса хургдац, уж укх миноте кхоачашдеш дац; иштта дале а, хIара оагIорахьа де дезар белгалдоаккхаш, из болх а терконца дIахьош ба. Вай хьамсарча мехка, вай къаман духьа моллагIа дола декхараш кхоачашде могоаргда, вахаре социально-экономически лоархIама дола хьа-

лаш хьакхолларгда хьамсара Галгалайче дерIайоалаяра.

- Фуд Хьа, паччахьалкхен саг хиларах тарра, бехктокхамеча балха даькъ тIа халагIдар?

- Бакъдар аьлча, цу тайпара цхьацца моттигаш йолаш я. Царех эггара хьалха латтар - из сай къаман, сай республикан, сай мехкахошта дизза декхар дIа ца луш; се висар кхераш хилар да, иштта кхер со сайх республикан Кулгалхочун бола тешам боабарах, хIана аьлча сона гуш да из сайца миштав, цо се хьаллоацаш хилар. Сона дукха деза сай къам, Даьхе, чIоагIа лов сона дикагIа мел дар царна хилийта, цар хьашташ кхоачашдеш ваха. Из да сона керттердар.

- Мишта гу Хьона кхоанара ди, малагIа да керте оттадер, вай республикан кхоане хилийтара?

- Республикан Кулгалхо цкъа белгалдаь Iийнавац, вай клезига лаьтташ хилар, цудухьа цунга хьежжа вай дерIайоалае еза IT-технологеш, цу оагIорахьа вай хIанз дика дерIадоагIаш а да. Республикан кулгалхочо Келаматанаькъан Махьмуд-Иаьлас, иштта вай цIихезача бизнесмена, мецената Гуцаранаькъан Саварбика Микаила шоайла бувзам лелабарах, Галгалайче болх беш я таьрахьий технологей ишкол, цо йоккхий таронаш лу. Иштта дIахо дIабахьа безаш ба республикан экономикан даькъ тIа промьшленни оагIув дерIайоалаяра болх.

Вай йоккхий таронаш я, дика гIулакхаш чакхдаха. Со тешаш ва, цхьана болх хьабеш хилча, республикан исполнительни Iаьдала, иштта доалахьара хIама леладерий,

къаьстта Галгалайчен бахархой, доккхий хувцамаш де низ кхоачаргхиларах, вай мохк арахьара новкъостал хьатIалоаттадеш болчара, из новкъостал дIагIалоаттадеш болча кхоачабеш.

- МалагIа мах оттабу Iа сага вахар унахцIена хилара наькъ тIа даккхара; спорт, физически культура вай республике дерIайоалаяра?

- Сай балха тIа аз тIахьожам лоаттабу спорта Министрествонна. Вай мехка президентта йоккха терко лоаттаю спорта, из дерIайоалаяра, из ше хул каст-каста спортивни яхьаш дIахьоча дакъа лоацаш. Вай тахан ала йиш йолаш да, спортсменаш хIара шера метгел, хIара

Хоам:

Йовлой Мусай Мухьмад ваьв 1987 шера, маьтсела бетта.

Цо яккхай Галгалай паччахьалкхен университет - «Юриспруденци».

2005 шера тов бетта денз 2007 шера кIимарса беттага кхаччалца, болх баьб республикан Арбитражни суде.

2007 шера-Галгалайче гIолла йолча суда пирстопий Федеральни гIулакха Урхаллене.

2013 шера Галгалай Республике гIолла йолча суда пирстопий Федеральни гIулакха Урхаллен кулгалхочун гIонча хул.

2020 шера, Галгалайчен кулгалхочун Келаматанаькъан Махьмуд-Иаьлан Амарах чIоагIаьав Галгалай Республикан Iалама тароний, экологие министра дарже.

2021 шера оагIой бетта 31-ча дийнахьа из хьожавир Галгалай Республикан Паччахьалкхен Председатела хьалхарча гIончалла.

денна деглабоагаш ба тайп-тайпарча спорта доакъош тла. Теххарча цхьан бетта ах бетта Галгалайчен тайп-тайпарча спорта доакъош тла массехк чемпион хилар. Дукха ха йоацаш, вай везвеш дар армрестлинг оалача спор-та дунен чемпион Тиймарзанаькъан Ибрахим, иштта цу йоккхача яхьашка котваьнна дото призер Габгенаькъан Мухмад-Амин. Вай иштта ба дзюдо Европа Хьалхален, дунен чемпионаш; дото, борза совглаташ даьхараш. Шиь эллиной-румий латарах котваьнна, Россе Хьалхале длахьош. Республике дика дегладоагаш латт деррига спорта тайпаш, дладахача шерашка вайцига хьалъаьй массехк физкультурно-унахценом комплекс. Тхо кхы а лаьрхла да, Российски Федерацие спорта Министертвост новкъостал лоаттадеш хиларах, Мужечарча спортини-унахценом комплексе хьатладоагача шера модулни зал хьалъе. Цул совгла, итт футбол майдан-из лоархлеме да берашта, цар каст-каста длаболабу никъ футболацара.

Со-се а хиннав массаза футболах йолча республикан чемпионаташка дакъа лоацаш, кхы а эллиной-румий латар Юмадаьд, цихеза тренер Белхарой Асхьаб волча. Шеко а йоацаш, унахцелена къам да - унахцелена тлехье яле; чоагла, къона тлехье. Галгалай массахана а хиннаб; спорте дакъа лоацараш, вай даьй хиннаб спортини кепара дегламаш долаш, маьженаш йолаш, кадай, низ болаш, сиха.

Спорт а физически культура а деглайоалара, оаха юкъедоах бюджетера ахчаш санна кхыдола хьалаш а. Цу гулакха дика новкъостал лоаттаду вай мехкахоша-бизнесменаша. Цар влалла а кходиц цу даькъ тла дладодаш дар. Цунца дувзаденна белгалве лов сона Йовлой Сулумбика Мухмад-Аьла, цо доккха новкъостал лоаттаду «Чингиз» спортини клуба. Иштта вай мехкахо-чо Харсенаькъан Ялихана длахьош бар боккха болх ба, вай спортсменашта новкъостал деш. Из вице-президент ва РФ спортини латара Федерацие. Уж санна бола нах дукха ба, царна дег чура езаш а лоархлаш а я спорт, цар беш бола болх эшаш ба вай юьярча толамашта. Республикан Паччахьалкхен цлерагла, сайгара къаьстта ала лов царна доккха баркал. Со тешаш ва кхыбола вай мехкахой а цу гулакха юкъебаргхиларах, шоай йолаш йолча таронца, шоашкара дакъа юкъедара, вай хьамсара Галгалайче, беррига мохк деглабоалабара.

- Мухмад, баркал хилда тхоца къамаьл хиларах. Атта боацача балха бехктокхаме декхараш кхоачашде низ кхоачалба Хьа.

Галгалайчен Кулгалхо нах тлаэцаш хилар

Аькхенаькъан Марем

Галгалайчен кулгалхо Келаматанаькъан Махьмуд-Аьла нах тлаэцаш хилар. Цига дакъа лаьцар паччахьалкхенна чуйоагаш йолча министерствоша, доал деча моттигашкарча кулгалхоша.

Галгалай Республикан Кулгалхочун, Паччахьалкхен зарбан болх лелабераша яхачо, дийца дешаш дар юьярча транспорта, наькъа, спортини лостам болаш, иштта юрташкара хьалаш тоадар.

Масала, бахархоша хьоахадир №6 йола маршрут тоьаш цахилара дош, из Наьсарен лорий шин моттиге вугаш я - берий а шахьара а поликлиникашка. Иштта дийцар шоашта хьалхашка нийслуш долча кхоачамбоацарех. Макшарица Махьмуд-Аьлас ший арглагла уж декхараш тладаьккар царца ювзаенна йолча министерствошта, шахьара администрацешта. Цул совгла, нах тлаэцаш, дийцар Наьсар-Кертера никъ тоабара, Плой-Юртара ФОК ре-

спубликан доалахьа федеральни программашка дакъа лоацаргдолаш длаялара дешаш, иштта дийцар Аьлий-Юртара Кагирхой урам тоабара гулакх, цу тла СВО ворхл блухо вах.

Белгалду, уж деррига хаттараш техкар. Царех цхьадараш дла теркалдергда 2026-2027 шерашкара бюджет чоагльеча

заман чухь.

Нах тлаэцаш, Галгалайчен Кулгалхочо теркам тлабахийтар доал деча моттигаша бувзам лелабе безар нахаца, транспортах йола йоал яккхара дешаш кхоачашдеча даькъ тла, яхача деша:

«Бахархой цу хьалаца бехктокхаме хила беа. Из

лоархлеме долга кхетадеш хила веза хларавар, хлана аьлча из йоал длалуш хиларо таро лу наькъаш тоаде. Наькъаш дика хилар, иштта ЖКХ даькъ тлара хаттараш кхоачашдар цунца дувзаденна да».

Белгалду, уж декхараш кхоачашдар республикан Кулгалхочун теркама юкъе хургда.

Паччахьалкхен совглаташ дладелар, бейнача блухой дезалашка

Аькхенаькъан Марем

Галгалайчен Кулгалхочо Келаматанаькъан Махьмуд-Аьлас паччахьалкхен совглаташ дладелар, лаьрххла йола операци длахьош тема декхар кхоачашдеш, шоай синош дладеннача блухой гаргарча нахага.

РФ Президента Амарак, денал, майрал гойтарах денна турпалхой совглаташ дар уж. Денал гойтарах орден елар веннача ткъа итт СВО доакъашхочуна, царна юкъе ва Евкуранаькъан Мухмад, Йовлой Гумар, Мержой Башир, Озанаькъан Ахьмад, Овшанаькъан Залмаха, Эсамарзанаькъан Руслан, лейтенант Эсанаькъан Самур, ефрейтор Маларой Михаил, сер-

жант Устилганаькъан Мухмад, Оздой Хьусен, Галай Гирхан.

Цул совгла «Денал гойтарах» яха майдилг длаелар мугларерча блухой Дудурганаькъан Ислама, Дышниева Аслана дезалашка. Иштта Налганаькъан Хьусена венначул тлехьага луш яр Жукова майдилг, хлаьта Бузуртанаькъан Хас-Мухмада - Суворова майдилг.

Республикан Кулгалхочо белгалдир, цу совглатех хларадар - белгалвалар хинна лац, из да Даьхен хьалхашкара декхар кхоачашдеш бейнача блухой денал хилар.

«Цар дладелар эггара дезаглар - шоай вахар - машар бахьан, мехка кхерамзле хилийтара. Цар цлераш даим хургья Галгалайчен, Россе истореца», - аьлар

Мехкадас.

Республикан Кулгалхочо иштта тешам белар бейнача блухой дезалашта; царна даим терко лоаттаергья, аьнна. Цар хьашташ хьалхарча арглагла кхоачашдеш

хургда, цар сий дергда даим.

«Уж бокъонца бола турпалхой ба, сий долаш кхоачашдаьд цар шоай декхар мехка а халкъа а хьалхашка», - аьлар Галгалайчен Кулгалхочо.

Галгалай мехка керда МВД кулгалхо хьожавир

Аькхенаькъан Марем

Гойтама конференцбывзамага Гюлла, Россе чурча гулакхий министра декхараш кхоачашдеш волча Зубов Игоря вовзийтар республике Гюлла йолча МВД керда кулгалхо - полице инарал-майор Котов

Владимир.

Котов дукхача балхаш тла хинна а ше дикача оаглорахьа хьагойта а ва, цу юкъе Воронеже Гюлла йолча МВД урхаллене, болхой хаттарашка хьожаш волчун дарже. МВД цо болх бу 25 шу да

Галгалайчен Кулгалхочо Келаматанаькъан Махьмуд-Аьлас ше тешаш ва аьлар кердача министра карагларгхилар бокъонаш лораяра органашца, Аьдалца, юьярлонца пайда эцаш бола бувзам лелабе.

«Вай юььара декхар да

кхерамзле, цхьоагло, нах полице болхлоех тешаш хилар», - аьлар республикан кулгалхочо ший вахара бувзамашка.

Мехкадас иштта ловца баьккхар Котовна, цун кердача бехктокхамеча балхача.

Діахо діахьош ба Илдарха-Гіала дегІакхувлара НІКЪ

Аькхенаькъан Марем

ГІалГІай Республикан дегІаюагІаш я массе оагІорахьара Илдарха-ГІала. Республикан Іаьдало декхар оттаду, цига доккхий хувцамаш де. Къаьстта цох хилар доазон дегІакхувлара керттера майда.

ГІалГІай Республикан Кулгалхочун, Паччахьалкхен зарбан болх лелабераша ма аллара, укхаза діахьош да 15 км діоахал дола хин оагІув тоаю балхаш. Из проект кхоачашьеш я «Фусамаш» яхача моттигерча проекта, иштта «Вахара хьалаш» яхача къаман проекта чуйоагІаш.

Лайчилла бетта денз, керда балхаш діадолалургда. Иштта, хиш діаухаш йола, догІан біаха хиш діаахара йола моттигаш хьае лаьрхІад 4,6 км. Уж балхаш даь дарг-да 2027 шера. Цу юкье хьалдеш да дукхача квартирай ценош. 2027 шу чакхдалале, хьальергья 18,6 эзар. кв. метр фусамаш. Микрорайоне хІанз йолаш я ишкол, берий беш. Діахо лаьрхІад из доазув дегІадоаладе, моттигерча бахархошта из дезаш долча беса.

«Ерригача Илдарха-ГІалий тІагІолла діахьош ба из кердайоаккхаш бола болх. Укхаза хьальяь яьннай централни стадион, тоаяьй юкьарлон моттигаш. Тоаш латт урамнаькъа моттиг, хин турбаш хувцаш я, тоадеш латт 23 метр діаьа дола тІий», - аьлар ГІалГІайчен кулгалхочо Келаматанаькъан Махьмуд-Іаьлас. Цо иштта тІатехар, ценхаштта тоабеш ба «Илдарха-ГІала-Яндаре» яха 12 км біаьханикъ. Цул совгІа, кастлуш хьалье лерхІ керда поликлиника 550 саг цьхан сменах тІаэцаргволаш; физкультурно-унахцІенон комплекс, бассейн болаш; культуран дегІаахара центр.

Из деррига деш да Илдарха-ГІала таханарча заманга хьежжа хоза а, сийрда а, бахархошта эшаш долча хьалашца Іалашо яь а хургІолаш», - йоах мехка Кулгалхочо.

2027 шерга кхачале, 15,5 км инженерни хьалаш хьадергда

Коазой Мадина

ГІалГІай Республикан ГІишлошгьяра министр Иленаькъан Муса дакъа лоацаш хилар кхетаче, из діайихьар, ВКС кепара РФ вахара-коммунальни ГІишлой министра хьалхарча ГІончас Ломакин Александра кулгал деш. Из хоам «Сердало» газетага бир зарбан болх лелабераша.

Цига дийца керттера дош дар мехка чуйоагІача моттигий доазонаш массайолча оагІорахьара дегІадоаладар (КРТ), паччахьалкхен про-

граммаш кхоачашгьяр.

ГІишлошгьараша яхачох, КРТ чуйоагІаш йола вай республикан уж проекташ кхоачашгьяра 260 млн сом хьожадаьд.

«Цу ахчах дергда инженерни балхаш 15,5 км, цу юкье хица Іалашо яр (4885 м); хиш а, иштта догІа дийлхача хьаьовш дола біаха хиш діа-юха ахийтарга кийчо яр (5 995 м); иштта юкьейоалаьй 18,6 эзар кв м. фусамаш 2027 шерга кхаччалца аргІагІагІа хьалгьяр.

Таханарча дийнахьа болхлоша діахьош ба дукхача квартирай цІа хьелдеш,

иштта хица Іалашо еш бола болх.

Хьалхарча ГІишлон кийча

хилар 25% я, шоллагІчунга - 72%», - аьлар ГІалГІайчен ГІишлошгьяра Министерстве.

Наьха вахар тоаде лерхІаш

Коазой Мадина

Укх деношка Геленджик оалача шахьаре діайихьар Халкъашта юкьера «БИОПРОМ: сага лаьрхІа йола промышленность, технологи» яха П-

ГІа Халкъашта юкьера кхетаче. Цига гулвелар Россера, Белоруссера, Китаера, Малайзера, Саудовски Аравера, Индера, Пакистанера 3500 саг. Царна юкье ГІР бувзама Министерствон викалаш бар.

Хоам бу, из йоккха кхетаче хетаяь яр хьалхарча аргІагІа наьха вахар тоадеча дарбанчен, фармацевтикан, косметикан, кхачан, юртбоахама, экологедоакьошкара технологеш дегІайоалаяра.

Тематически 40 сессех керттера сесси хилар «Вахара технологи» яхачох, из ювцаш техкар «Технологически биоэкономикан Іалашо ярца» дувзадenna дешаш.

«Дошо гуйре» яха ахархой гойтам чакхбаьлар

Коазой Мадина

Ардара бетта 8-ча денгара 11-ча денга кхаччалца, Москве діахьош бар аргІанара XXVII ахархой «Дошо гуйре» яха гойтам. Цу балха дакъа лоацаш яр ГІалГІай Республикан юртбоахама Министерство, Гьаьгенаькъан Мухьмад кертте волаш, яхаш, хоам бу «Сердало» газетага ахархой боахамо.

ХІара шера «Дошо гуйре» яха гойтам таро луш ба мехкарча ахархоштта керда бувзамаш леладе, балха говзал гойта, шоайла пайда луш йола оагІонаш лаха.

«Дошо гуйре» тхона я хьалхарча аргІагІа профессионаьни къамаьл діадахьара йола

керттера майда. Тха декхар да ГІалГІайчен ахархой боахам Россерча дикагІчарна юкье

болаш дерІакхувлар. Цудухьа цу тайпарча кхетаченашка дакъа лацаро тхона новкъостал

ду тхоай никъ хьалаца», - аьлар ГІалГІай Республикан юртбоахама, кхачан министра.

СВО доакъашхой бераш дакъа лоацаш хилар, «Гуйран совглаташ» яхача ярмарке

Гаьгенаькъан Мартина

ЛаьрххIа йолча тIема операце бIухой дезалхой дакъа лоацаш хилар, «Гуйран совглаташ» яхача ярмарке. Шоаш тIахьожаш болча берашца цхьана, цу кхетаче хилар «Даьхен лорабой» ганза болхлой.

«Из дика кхетаче хилар бахьан долаш, «Берий академи» яхача Магас-Шахьара берий беша ухачар байташ, иллеш кийчдаьдар хозача ханах лаьца, иштта мерза даараш, цхьайола шоаш хьаяь хIамаш а гойтар», - аьлар хоамо.

Тхога хоам баьчо яхачох, кхетаче дIахьош яр Украинерча лаьрххIаца операце

бIухой гаргара нах хьаллацара.

«Цу тайпарча кхетаченаша

дегарIоз яхь СВО бIухой берашта, иштта дезал вIашкаоз, во уйлаш керта чура дIайоах»,

- аьлар «Даьхен лорабой» ганза болх дIабахьарга хьожаш йолча Кьоастой Евас.

ГалгIайчен СЗФО викалалаш кийчлуш ба, Коталон 81-ча шерга

Коазой Мадина

ХьатIадоагIаца шера, аргIанара Сийлахь-боккхача Даьймехка тIема Коталон ди дездеш хилар, ГалгIай Республикан Санкт-Петербургерча, Ленинградски областерча викалалаша лаьрхIад, Санкт-Петербургерча паччахьалкхен герзашцарча низий, Ленинграда блокада музейе дагалоаттама «ГалгIай Сийлахь-боккха Даьймехка тIом латташ» яха кхетаче дIаяхьа. Цу даькье эшаш дола архивни каьхаташ дIадийхар республикан ГАСо.

Укх деношка мах бола каьхаташ кхоачадир Нева хи тIа уллалаша шахьаре. Цул совгIа, кхетаче хилар ГалгIай Республикан бокьонаш йолча СЗФО мас-сазарча викалалаш Овшанаькъан Муслима, ГалгIай Республикан ГАС кулгалхочунца Ховтанаькъан Русланаца, цига дийцар из кхетаче вIашагIолларах дола хаттараш.

«Дагалоаттама кхетаче дIаяхьар, Ленинград лоралаш лаьттача тIема бIухой сийна хетадаьд, Котало йоаккхаш ГалгIаша юкьедена дакъа гойтара. Архива болхлоша доккха дакъа юкьедера каьхаташ гулдеш, цо таро лургьа из кхетаче сийрда а дика а дIаяхьа. Оаха баркал оал ГалгIай Республикан Iаьдала, юкьарлон викалалаша из лоархIаме проект хьаллацарах», - аьлар СЗФО викалалаша.

Лораш дагабаьлар

Коазой Мадина

Республикан унахцIенон министрствон даькъ тIа болх беш бола хоамий технологей говзанчаш, шоашта керте министрствон кулгалхочун ГIонча Коазой Мурад волаш, дакъа лоацаш хилар «Хоамий технологеш лорий даькъ тIа»

яхача XXVI конгрессе (ИТМ), яхаш, хоам бу ГалгIай республикан унахцIенон Министерствон зарбан болх лелабераша.

Халкъашта юкьера кхетаче дIахьош, унахцIенон таьрахьий даькъ тIа, хIара шера гулбу, РФ моттигашкара санна, Малхбоален Европа, Юкьерча Азе вика-

лаш.

Керттера тема - лорий балха искусственни интеллект юкьейоалаяр.

«Цу тайпара кхетаченаш дIаяхьарах, тха таро хул таьрахьий хувцамашцара хьал дикагIа дегIадоаладе, хьалхале лелаяра говзал юкьеяккха, ГалгIайчен лорий органи-

защешка таханарча заман технологеш лелае. Таьрахьашка далар - из духхьал мода хинна Iац, из ба дикал лакхьара бола гIирс, республикан бахархошка лорий новкъостал дIаххачийтара лаьрхIа бола», - аьлар ГалгIай Республикан унахцIенон министра ГIончас Коазой Мурада.

Шолже хилар, Ерригроссийски хьалхара ахархой диктант

Гаьгенаькъан Мартина

Шолжерча ЦIерца кьовсам лоаттаберий колледжа даькъ тIа, хьалхара Ерригроссийски ахархой диктант хилар, яхаш, дийцар «Сердало» газетига дешара моттига администратце.

«Мехка агропромышленни боахама дешара боарам лакхбара тIахьехаш йола федеральни проект дика яьржай, колледжа студенташта юкье. Кхетам луш долча хаттарашта жоп луш, дешархоша юртбоахам дегIабоалабара йола шоай уйлаш йовзийтар. Из иштта нийсделар Росссе таханарча заман АПК таронаш йовзарах», - аьлар хоамо.

«Баркал оал берригача доакъашхошта, иштта дика дакъа лацарах. Тхо тешаш да, ахархой диктант, дешарах мишта кхет хьажарал совгIа, дIахо ахархой даькъ тIара хьал довзара бола никь ба», - аьлар ЦIерца кьовсам лоаттабу болхлой кийчбеча колледже.

Мах бара-промышленни палато баь болх бийцар

Коазой Мадина

ГалгIай Республикан Мах бара-промышленни палатас дийцар пхе шера баьча балхах, иштта белгалдир 2030 шерга кхаччалца йолча хана де лерхIараш. Из деррига дийцар духха нах вIашагIахийтгача цун гулламе. Цига дакъа лоацаш хилар республикан юртбоахама Министерствон викалалаш: министра ГIончий Цхьорой ИбрахIим, Арсанаькъан Иман.

«Программа керттера дакъа

дар, ГалгIай мохк экономически дегIакхувлара лоарххIаме дакъа юкьеденача паччахьалкхен болхлошта совгIаташ далар. Царна юкье яр тха болхло Арсанаькъан Иман, цунна делар деза совгIат, РФ мах бара-промышленни палате ГалгIай Республикан инвестицей, промышленноста, туристически таро йовзийтача новкъостал дарах, иштта ГалгIай Республикан мах бара-промышленни палатан Союзаца айхха бувзам лелабарах», - аьлар республикан ахархой боахама.

ГалгIайчен Шолже дIахо дIахьош да Керда доттагIал оала урам тоабара балхаш

Аькхенаькъан Марем

Шолже дIахьош да Керда доттагIал яха урам тоабеш дола балхаш, цига асфальт буллаш латт. Цигара хьал довза баха хилар шахьара мэр Iумаранаькъан Аслан, цун гIонча Беканаькъан Халит.

Iумаранаькъан Аслана къамаьл хилар из болх берашца, балха даькъ тIара хьалаш дайзар, уж шоай ханнахьа чакхдоалаш дий а хайра. Керттера балхаш укхазе даь даьннад, никь Iобиллара йола кийчо яьй.

Администраце пресс-центре баьча хоамах, тоабеш латта никь 720 метр бIаьха, 6 метр шера ба. Цу проекта чудоагIаш хьаххолла лаьрхIад наькъа такилг 1,6 метр шера, иштта хиш дIауха моттиг.

Дувца балхаш даь даргда ардара бутт чакхбоалаш.

МЧС гучадаьккхар, МЦРБ цIера кхерамзле телхаеш хилар

Коазой Мадина

МагIалбика кхале гIолла йолча МЧС тIахьожаме, профилактикан даькъа болхлоша гучадаьккхар МагIалбикерча централни дарбанче цIера кхермзлен хьал телхадеш моттиг хилар, яхаш, дувц цу боахама зарбан болх лелабераша.

Масала, автоматиках латта хоам бу гургал болх беш бац. Цхьайолча чурча моттигашка из вIалла а бац. Арахьара цIи йоаю хин турбаш а, из болх дIабахьара пайдана яц.

«Цул совгIа, дукха нах чухашаш йолча актови зале, хатар хилча нах арабоаха совлен моттиг яц. Хьожаш хиннараша иштта белгалдир, цIи яларох хоам беш долча даькъ тIара саяргаш пайдана цахилар.

Цу дерригача кхоачамбоацарех бола хоам дIабахийтар прокуратуре, цох боагIаш бола соцам тIаэцаргба дIахо», - аьлар республикан МЧСе.

ТIема аренашкарча хьалах дийцар

Гаьгенаькъан Мартина

вIашагIбеллараша.

Кьилбаседа Кавказа лорий колледжа студентий къамаьл хилар, лаьрххIача тIема операце ветеранаца Шоанахой Муслимаца, яхаш, хоам бу «Сердало» газетага из болх

«Кхетаче дайихьар Наьсаре, шоайла къамаьл дара кепе, цига таро хилар цхьадола хаттараш дала, кьайле йоацаш деча къамаьлаца кхетаче безаме дIаяхьа. Студенташта дукхагIа

дешаш хиннар дар тIема мугIарашкара хьал дикагIа довзар, бIухашта нийслуш йола халонаш малагIаш я хар. Муслима къаьстта дийцар ший тIема новкъостех, белагалдир из санна долча хьалашка мел лоархIаме да шоайла новкъостал деш,

кхеташ хилар», - аьлар хоамо.

Цул совгIа, студенташа хеттар лорашца дувзаденнача гIулакхех. ТIема доакъашхочо дийцар бокъонца вола ший балха говзанча хилара фу ха а фу де а деза.

ГалгIайчен УПЧ нах тIаэцаш хилар вахара хаттарех

Коазой Мадина

ГалгIай Республикан сага бокъонех волча викала даькъ тIа нах тIаэцаш хилар вахарца дувзаденнача хаттарех. Бахархой хаттарашта

жоп луш вар, сага бокъонех вола Викал ЦIечой ИбрахIим; РФ пенсионни, вахара страховане ГалгIай ганза даькъа урхаллен кулгалхо Дахкилганаькъан Руслан, иштта ЖIайрахьа кхале, Наьсаре

наьха хьашташка хожача даькъа кулгалхо Мартазанаькъан Адам.

«Сердало» газетага УПЧ балха новкъосташа баьча хоамах, шоай хаттараш дахьаш

вера ийс саг. Деррига хаттараш дувзаденна дар пенсеца Iалашо ярца, иштта берий пособеш хьадаларца.

«Цхьадола хаттараш теркама юкьейцар, дIахо тохкаргдолаш», - аьлар ГалгIайчен УПЧ.

Вай республике кхаьчар 15 керда дешара автобус

Аькхенаькъан Марем

ГалгIайче дIахохьош ба, дешархой дIа-хьа кхувлара йола автопарк кердаяккхара болх. Федеральни проекта чудоагIаш, Россе дешара Министерствос вай мехка 15 керда дешара автобус елар, яхаш, дийцар ГалгIай Республикан Кулгалхочун, Паччахьалкхен зарбан болх лелабераша.

Республике ера «НАЗ-А66R33» кепара бархI автобус, иштта «ПАЗ-32053-70» кепара ворхI автобус. Ерригаш керда а, бераш лозадергдоацаш тIехкараш доахкаш а, кхьдола гIирсаш чудолаш а я. Цо таро лу берий кхерамзлен Iалашо е уж дIа-юха дугача юкьа.

Зарбан болх лелабераша белгалдир, уж бераш деша, олимпиадашка, культуран кхетаченашка кхувлаш лелаергьа. Ардара бутт чакхбалале уж

дIаекъаргья Наьсарен, Шолжен, Магаса, Илдарха-ГIалан, иштта Эбарга-Юрта, Йоккхача Ачалкхен, Деби-Юрта, ЖIайрахьен ишколашка.

«Оаха кхетаду мел чIоагIа эшаш я транспорт дешара

даькъ тIа. Къаьстта из кхетаду йоккха йоацача, гаьна ядача юрташка, цхьайолча гIаш бераш ишколе дахара халонаш нийслуш йолча моттигашка. Цудухьа оаха кIезиг-кIезига кхоачашду цу тайпара дешаш,

хIанз 200 совгIа я из транспорт», - аьлар Келаматанаькъан Махьмуд-Iаьлас.

Цо иштта баркал аьлар Россе дешара Министерствонна, цо новкъостал дарах.

ГалгӀай мехка тоабаь баьлар 22 наькӀтах 17 никӀ

Аьххенаькъан Марем

ГалгӀайче дӀайихьар Пачча-хьалкхен яьржа кхетаче, республикан Кулгалхочо Келаматанаькъан Махьмуд-Иаьлас кулгал деш. Дувца оттадаь дош дар вахара-экономически лостамагӀа мохк дегӀабоалабар, цу юкье наькӀаш хьадар а долаш.

Къаьстта терко тӀаяхийтар карарча шера ийс бетта баьча балха. Кхетаче дӀахьош белгалдир, 2025 шера хьае лаьрхӀа хиннача 22 моттигах 17 хьаяь яьнна хилара. Республикан Кулгалхочо лоархӀамеча проектах дийцар:

«Къаьстта терко тӀаяхийта лов «Горагорск-Шолже» 30 км бӀаьха бола машина никӀ тоабара; иштта Шолжа, МагӀалбика, Наьсарен кхаленашта тӀадолахш дола 15 км наькӀаш. Уж моттигаш я «Юр-тара дозонан массайолча оагӀорахьара дегӀадоаладар» яхача федеральни программа чуйоагӀаш.

Иштта «Вахара хьалаш» яхача къаман проекта 12 моттигах 9 кхоачашгъяьй. Из я 85% шера йолча плана тӀара.

Йистедаьхар керттерча даькӀ тӀара балхаш, цу юкье наькӀаш «Наьсаре-Юкье-ра Ачалкхе», Илдарха-ГӀала-

Яндаре»; иштта Шолженна, Эбарга-Юрта, СоагӀапченна, Илдарха-ГӀаланна тӀадодлха наькӀаш.

Йистебоалаш ба цӀенхаштта тоадара болх Илдарха-ГӀалан тӀаь тӀа, «СурхотӀе-Алхасте» наькӀаш

тӀа, МагӀалбика Нурадилова урам тӀа.

Кердаьккхад Ачалкхера тӀий, наькӀаш «Шолже-Горагорск-МагӀалбик», иштта «Наьсаре-Терек-Долакха-Юрт».

Белгалду, ер шу чакхдала-

ле, тоаде дезаш да 100 км наькӀаш. ХьатӀадоагӀача шера де дезар а хьакъоастадаьд, цу юкье республикан кхаленкара тӀаьш тоадар а, иштта машений наькӀаш тоадар а долаш.

Даьхенцара дийна бувзам

Франце бахача гӀалгӀай Ассоциаци лораду къаман Ӏадаташ, оамалаш

Гаьгенаькъан Мартина

ХӀара сага декхар – из ший хьамсара мохк лорабар, вайга таханарча дийнахьа хьакхаьча Ӏадаташ, оамалаш, эхь-эздел, культуран тӀехьале лораяр да. Цхьайолча хана 1000 километр Даьхен гаьна волаш а, цунна пайда бе йиш я, укхаза хӀама ца деш паргӀатваьнна, дӀайхача цӀагӀа вагӀача сагал дукхагӀа.

Кхо шу хьалха Къоастой Микаила хьакхеллар Франце бахача гӀалгӀай Юкъярло «Galgai-Gligvi» (ГалгӀай-Глигви). «Сердало» газетаца къамаьл деш, цо дийцар цу организаце балхах, декхарех, бехктокхаме болча балха даькӀ тӀа нийслу-чарех.

- Микаил, Мишта хоттаделар Хьа вахар Францеца?

- Са вахар Францера дӀадоладелар 2008 шера. Эггара хьалха из дар кердача вахара хьал, дагалаттараш, уйлаш. Бакъда, ха дӀамел йода укхазарча вахара маӀан хилар хоадалар сона: аз кхетадир сай а сай дезала а духьа ваха йиш йолга. ТӀехьагӀа уйлаш а хувцаелар, хиннар хӀанз гур да.

- Мишта дагадехар хьона ГалгӀай Ассоциаци хьакхолла, мишта дӀадахар из гӀулакх?

- «Galgai-Gligvi» Ассоциаци хьакхеллар аз, мехкахой вӀашагӀтоха сайна дагадохарах. Тхо дерригаш а дах Даьхенна гаьна, хӀара сага лоархӀаме да ший овланцара бувзам лелабар. Юхьанца йоккха йоаца кхетаче-

наш хулар, цул тӀехьагӀа дика вӀашагӀделла цхьанкхетар хилар цох. Иштта хьакхеллар Ассоциаци, из хӀанз болх беш я юкъярча гӀулакха. ГалгӀай къаман дика истори, мах бола культура я, из дерригача дуненна цагойтар нийса дацар, цул совгӀа тӀехьарча хана дукхагӀа хулаш латт къамашта юкье нийслуш дола цатоамаш цу даькӀ тӀа.

- Дукха бий вай мехкахой Франце?

- Мел ба берригаш ала могаргдац сона. Сога хьатгача, уж дукхагӀа ба, оаха тахан деш дар кхы а дукхагӀа дара. Цхьадолча бахьанех, цхьабараш даим хилац цига дакъа лаца таро йолаш.

- МалагӀа маӀан да Ассоциаци хьакхоллар, сenna эшаш я из?

- Ассоциаци хьакхоллара бахьан - культура лораяр, ГалгӀайченца бувзам лелабар, иштта дунен тӀа воаш хилар дӀахайтар да. Оаха дӀагойт дикагӀа дола гӀалгӀай Ӏадаташ.

- МалагӀа моттиг тахан дӀалоацаш ба гӀалгӀай мотт вай мехкахошта?

Цхьаболча дезалашка вай мотт бицбеш латт; бераша а, цхьайолча хана боккхагӀбараша а шоаш бахача моттигера мотт бувц. Из дувзаденна да, ше вахаш волча моттигага сихагӀа дӀаламар дезаш хиларца. Из деррига кхета а деш, оаха дӀайолайир гӀалгӀай мотт боаржабара йола программа. Цунца цхьана, Франце бахаш болча наха дика кхетадеш тӀаэц, шоашка гӀалгӀай

мотт бувца яхаш хилар.

- МалагӀа культуран бувзамаш да Шун кхыча къамий юкъярлонашца?

- «Galgai-Gligvi» Ассоциаци доакъашхой дакъа лоацаш хул, тайп-тайпарча къамий кхетаченашка. Къаьстта дика тарлуш я ГӀуозлой, Казахстан, Кыргызстана, Узбекистана, Таджикистана, Саудовски Араве, Аргентина диаспораш.

Цул совгӀа, хӀара шера тхо дех вӀашагӀтехача Къамий Организаце керттерча гӀишлончу; дешара, Илман, культуран хаттарех йолча ЮНЕСКО штаб-квартире.

Франце шера цкъа белгалду ассоциаци Ди, цига гӀалгӀай безаш тӀаэц. Цунца цхьана Россех мехкахой кхетаче, РФ посольствонна чуйоагӀаш йола, Россех доттагӀала, денала белгалло я.

Тха тоабах вай дувца доакхе, оаха дӀахьу хатарача кхетаченаш, «1992 шера Ӏаьржа гуйре», иштта «ГалгӀай къам

мехкахдаккхар 1944 шера», низагӀа вайнах Юкъярча АзедӀабигарах лаьца хул из. Культуран оагӀув дӀахьош, оаха гойт сурташ, къаман кулгаговзал. Цига хьажа баьхкача наьхатаро хул шоашта бӀаргаго гӀалгӀашта карагӀдоалар, иштта царна довз къаьнарча Кавказа къаман истори.

- Таханарча ГалгӀайчен вахар довза каст-каста безам болаш хулий шо?

- ХӀара дийнахьа тхо хьожаш да хоамашка; нахаца, новкъосташца къамаьл ду, гаргарча нахага гӀолла ховш хул малагӀа хувцамаш да вай мехка. Тхона лоархӀаме да тхоай Даьхенга фу хьал да хар, мехкахошта цхьана гӀадвуг цун таронаша.

- Фу ала ловргдар Хьона хьамсарча мехка бахача нахага?

- Сона лов машар, цхьоагӀо, шоаех тешаш хилар. Вай къам йоккхийча халонех чакхдаьнна, бакъда массахана са-

тохаш, духьальютташ хьаденад. ГалгӀайчен тӀехьале сийрда хийла, хӀара гӀалгӀачо ший мехках доаккхал де йиш йолаш, моллагӀаца моттигех вахаш хиларах.

Ший таронех тешаш хилар чӀоагӀагӀа хилда цун, наха хеташ долчул. Со тешаш ва, хӀара саг могаьш ва республикан шийгара дика де. Массазамайра, корта хьалгӀаьбаь лелалаш, Дала новкъостал долда дикача гӀулакхашта тӀехьа! Дала беркате болба вай мохк!

Лоацца хоам:

Къоастой Ӏалихана Микаил ваьв 1978 шера МагӀалбик-Шахьаре. Ше Эккажжонгий-Юртара ва из.

Юхьанцара ишкол яьккхар цо МагӀалбика № 20 йолча юкъярча ишколе.

Кастлуш дезал баха хайшар Гарагорске, цу хана МагӀалбика кхален чуйоагӀаш хиннача (хӀанз нохчий Надтеречни кхале).

2024 шера цо яккхар Нохчий бизнеса-урхаллен институт.

Цул тӀехьагӀа, адвокат волаш, бокъонаш лораяра даькӀ тӀара болх лелабаьб Шолжа-ГӀалий тӀа.

2008 шера Микаил дӀавода Франце ваха.

2022 шера цо хьакхолл «Galgai-Gligvi» Ассоциаци- (Глигви гӀалгӀай цӀи гуржий меттала).

Дезалера хьал: фусама - нана, бераш.

ГалгIай мехка кхаь шера 160 км тайп-тайпара вахара хьалаш Iалашдергда

Коазой Мадина

Республикан 14 юрта укх гаргарча кхаь шера тоаде лаьрхIад 160 км коммуника-цей хьалаш. Из болх дIахьош ба «Комму-нальни болх керда-бакхар» яхача пач-чахьалкхен програм-мах, иштта «Вахара хьалаш» яхача къаман программа чудагIаш. Уж кхоачашьрах дий-цар укх деношка, РФ Гишлошьяра Мини-стерствон кулгалхо-чун гIончас Ересько Алексейс кулгал деш, дIайихьача кхетаче. Цига дакъа лоацаш бар Паччахьалкхен предсе-дателя гIонча Балахой Михаил, гишлошьяра министр Иленакъан Муса, энергетикан ми-нистр Султиганаъкъан Iумар.

ГалгIай республикан Гишлошьяра Министер-ствон зарбан болх лела-бераша яхачох, карар-ча хана республике цу даькъ тIа цIенхаштта то-адара балхаш дIахьош я Илдарха-ГIала, хица Iалашо яра долча даькъ тIа; иштта Берда-Юр-та, 20 км дIаьха долча даькъ тIа. Царех Илдарха-ГIалан 6 урам тIа балхаш чакхдаьхад. Кхы а болхлой ба укхказа 11 урам тоабе безаш.

«Цу тайпара балхаш Берда-Юрта дIахьош хи-ларах дийцача, уж цу юрта дукха хIама ца эшаш даь даьннад. Юкъара из мот-тиг йIаьха я 1,5 км.

Гишлонхоша бIарчча хийцар тишденна доакъ-ош, керда хьасташ дир, давлени нийса лелаяра йола оборудовани оттай-ир, турбаш чIоагIийир. Уж балхаш дIадихьар Цен-тральни, Подгорни ура-машка 7-ча, 13-ча, 15-ча мугIарашка», - аьлар ре-спубликан гишлон мини-стерстве.

«Сердало» газета болхло дакъа лоацаш хилар ПСС республикан Хьалхалене

Галой Муса

«Сердало» газета корреспон-дент Гаьгенаъкъан Мартина дакъа лоацаш хилар ГалгIай Республикан цIерца къовсам лоаттабара спорта Хьалхале-не, из хетаяь яр Росссе МЧС 35 шу дизара.

Тха болхлочо Гаьгенаъкъан Мартинас, иштта ГалгIай Ре-спубликан дикача наьха Клуба

болхлочо Субботина Ека-теринас цига дакъа лаьцар, лоламхой болаш. Шоай цу балха тIара профессионални гов-зал еце а, уж хьежар ма хулла дукхагIа баллаш яха.

Магас-Шахьара цIерца къов-сам лоаттабу 9 тоаба чуйоагIаш (ПСЧ) Мартинас тIехьайитар 100 метр йола халонаш, Iомалуча гишлон лоаме тIа яьнна.

ШоллагIа яхь дIахьош, цунца

яхьеяьннар яр кикбоксинга дунен чемпионка, Пекине Дер-ригача дунен ловзарашка котъ-яьнна, халкъашта юкьерча класса спорта мастер Боканаъ-къан Фатима.

«Цу тайпарча яхьашка се дакъа лоацаш хьалха хиларах сона чIоагIа из дег чу дисар. Сона лов тайп-тайпарча спорта даькъ тIа сайна фу карагIдоал хьажа. Яхьебаьннараш а цига хила боагIаш нах бар, хIаьга

турнир а дика чакхъяьлар, из вIашагIьелларашта баркал оал аз.

Къаьстга баркал ала лов тхоай тренера - цIерца къов-сам лоаттабеча Магас-Шахьара 9-ча даькъ тIарча кулгалхочун ТIонганаъкъан ИбрахIима, цо уж яхьаш дIахьоча юкье тхоаш хьаллацарах», - аьлар Гаьгенаъ-къан Мартинас.

ГалгIайчени Магадански области хьехархоша «Къоанал – дегагIоз» яха къамаьл дир эфире

Гаьгенаъкъан Мартина

говзанчас.

ГалгIай Республикан, иштта Магадански областа дирек-торий хьехамчаша «Къо-анал - дегагIоз» яха мехкашта юкьера кхетам балара къа-маьл дир эфире, яхаш, дий-цар «Сердало» газетага «Бе-ралла наькъаш» яхача Ерри-гроссийски проекта медиа-

«Из кхетаче дIахьош, кхе-там балара проекта говзан-час ГIоандалой Аьсета дий-цар вай республике моллагIа йола кхетаче дIаяхьара на-къадоаларех. Эккажкъонгий-Юртарча №2 йолча юкьерча ишкола кулгалхочун гIончас Овшанаъкъан Танзилас ший

къамаьл хетадир «Новкъоста-ла кулгаш, баьццара аренаш» яхача тоабо вIашагIбеллача болама.

«Тема сийлен шахьаре дIахьоча МагIалбикерча дика-ча гIулакхий Денах лаьца дий-цар Магадански областерча новкъосташта СоагIапчарча №30 йолча юкьерча ишкола викало Меданаъкъан Мадинас», - аьлар хоамо.

Тхоца къамаьл даьчо яха-чох, эфир хиларах аьттув баь-лар дешара даькъ тIара хьал шоайла довза, боккхагIарца лерхIам лелабар, гIулакхаца хилар хьалхадаккха. ХIара доакъашхочо шийна хетар аьлар, бер зIамига долча хана денз, хьакхоллаш йолча дика-ча гIулакхий оамалех лаьца.

Наха низ бара сунт тохар

Галгйайчен НИИ хьожаш я, кагирхой воча хламах лорабе

Габгенакъсан Мартина

Деглаахара наькъ тла тайп-тайпарча ханашка ада-машта хьалхашка керда а чоалхане а кхераме ханах хиннай.

Длахо дувцаргдар таханарча деношка нийслур да, клезига сага сакхетам толабеш дар. Тахан вайна лоархиаме да, кхувш йоагача тлехьено харцахьара наькъаш цалеладар. Галгйайчен дешархошта, студенташта юкье дукха длахош я тайп-тайпара кхетаченаш, уж я цар сакхетам лакхбара лаьрхла, моллагла бола во никъ, харцахьардар юхадаккхара духьалъотта низ хургболаш длахош. Царна зуламаш леладарах хьадоалаш дола ийрча хьалаш довзийта хьехамаш дуга дукхагла. Уж я культурно-дешара моттигаш, кхетаченаш, иштта конференцеш. Ерига паччахьалкхен урхалленаш цу юкьейоалаш я, вахарцара лоархиаме дарах доаржадара, машара тлехьара къамашта юкьера, дин хьакъехьа дола къамаьлаш хилийтара, шоайла кхеташ хилара.

«Кагирхой таханарча дунен тла: тлахьехамаш, кхерам, иштта профилактика яра наькъаш, харцахьарча наькъ тла варгвоацаш» яха Илма-практически семинар длахош, Магасе йир керттере 7 доклад.

Галгйайчен Илма-тохкама института вахара-политически тохкама отдела заведующе, экономически Илма-кандидата Барахой Людмилас гойтар дукха-ча шерашка баьча тохкама балха толамаш, уж хетадаь дар Галгйайчен кагирхой воча наькъах лорабара деш хинна хлама дувцара.

Цо баьча тохкамах, таханарча кагирхой психологи-

чески сурт хьагойташ да, из хьал сатем болаш хилар кагирхошта юкье, бакъда цунца цхьана лаьглуш дац кхерам лакха хилар, кхы а кхоачам болаш уж боккха хинна цабалар. Керттера бахьан да, царна воча оаглорахьа латкъаш дарах, цо яхачох, хьабе болх цахилар, иштта алапеш лоха хилар - 2,1 юкьерча боарамал.

Цунца цхьана сатем боабеш я интернет-майдан тлара экстремистски оаглонаш. Статистико хьагойт, хлара виьлагла вола йоккхагича классе вагла дешархо харцахьарча наькъ тла воаккха материалах йовзара тлара хилар.

Тахан латгача хьалашка кагирхошта юкье дукха нийслу, шеко йолча моттигашкара хьабоагача хоамах паччахьалкхен хоамаша яхачул, иштта дин викалаша беш болча хьехамал дукхагла тешараш.

«Цу даькъ тлара болх дикагла длабахьара ши никъ ба лелабе безараш: вахара-экономически хьал тоадар, иштта адресах бола хоам бовзара болх бар», - лоархл Барахой Людмилас.

Галгйай этнологе отдела Илман йоккхагла йолча болхлочно Йовлой Лианас даьча къамаьло гулбеннарий теркм тлаээр, Галгйайчен кагирхошта юкье латта чоалханера хьал дувцаш, из иштта хилар гойташ дац длахош йолча паччахьалкхен программашка. Тохкамо хьагойт мах бараш лорадара даькъ тла хулаш латта массехк кхераме хувцам. Дукхагла бола кагирхой безам болаш ба кхыча мехка е доазол арахьа длабаха, цига шоашта хетар дикагла кхоачашдара.

Доклад еш хинначо белгалдир, кагирхой политикан даькъ тла дика влашаргбелла,

клоаргга хувцамаш дергдола болх хила безилга. Наха профессионални деглаахара йола таронаш хьакхоллаш, царна ховш долчох пайда эцаш, наькъ тла даккха деза дикаглар.

Из хьал длахо дувцаш, Галгйай паччахьалкхен университета эрсий, доазол арахьарча литературан кафедра хьехархочо Налганаькъан Паьтламата йир «Таьрахьий хьал латкъаш хилар психологически оаглорахьара, иштта кхувш боагларий оамал» яха доклад.

Ховш ма хиллара, XXI бляшерашка даь бераш дикагла кхеташ хул тайп-тайпарча таьрахьий гирсех: планшетах, компьютарах, смартфонах, электронни ловзарех - шоаш мотт юмабалехь а.

Нагахьа санна вай Илман дуненга хьоже, вайна гургда таьрахьий гирсаш леладар, психически кегавалар санна хьалхара хьаохадь хилар 1995 шера, хлаьта 2019 шера онлайн-ловзараш доацаш ца мегаш хилар Халкъашта юкьерча лазарий даькъта 11-ча муглар тла эттар. «Кхыча паччахьалкхенашка длахоьча тохкама балха хоамаша яхачох, тахан кагирхоша экранна хьалхашка 11 сахьат ха длахоь. Таханарча заман кагирхой - ноахал Z оалаш бола - тувладеннача вахара хьалашка бахаш ба, долаш дар, гаьнарча дуненца тувладеш», - аьлар къамаьл даьчо.

Вахара-политически тохкакий отдела лаборанта Барахой Мадинас уйлангахьа бигар ладуьглараш таханарча кагирхоша керттера лоархлаш дарех дувцаш, из ларде эца дезарех да, кагирхошца беча профилактикан балха кийле цох хургйолаш. Цо белгалдир, моллагла волча сага а керттера хила дезар да- члоагла дезал, мо-

гашал, тешшаме вахарцара бувзам хилар.

«Лоархиаме да, тахан вай кагирхошта шоай хургдар Россеца дувзаденна гуш хилар. Галгйайченна цо таролу пайда луш йола политика хьакхолла, ладатий мах бараш керттера а долаш дика вахара хьалаш хьакхоллача даькъ тла», - аьлар Ибрахлима Мадинас.

Цига иштта къамаьл дир «ИнгНИИ» ГБУ галгйай литературан Илман йоккхагла йолча болхлочно Итазанаькъан Дале, цо белгалйир галгйай кагирхоша длахош йола мукъа ха.

Тохкамо хьагойтар, 8-11 классай дешархоша лоархлаш хилар; салолама ха ладатий кепара хила еза, аьнна, цу юкье - дийна къамаьл, цаглара гулакхаш, исбахьален литература дешар.

Ха дла мел йода кагирхоша дукхагла теркам лоаттабу дешара, таьрахьий майдашта. Царна аттарла да телефонашка гюлла къамаьл деш, сагаца юхьдхьала деш долчул. Из новкъа да къамаьла кагирхой юкьебахара - 5,5% мара дакъа лоацаш яц кагирхой организацеш.

Къамаьл даьчо могадора зламагла йолча классашка интерактивни кеп юкьбекхар, хлаьта йоккхагла йолча классашка - проектни болх, из накъадаргда таьрахьий хьалаш хьакхоллача даькъ тла. Къаьстта гулбеннарий терко тлаозаш дар Галгйай паччахьалкхен университета эрсий, доазол арахьарча литературан кафедра ассистента Коазой Маринас даь къамаьл.

Тахан кагирхоша книжкаш клезига дешаш хиларах, цар бувцаш бола эрсий мотт бляхий бац, дукха дац цар пайда эцаш дола дешаш, цо юхатох цар деглаахар, нахаца длаийна хилар. Цо могаду тахан книжкаш дукхагла

дешаш хургбола хьал юкьедаккхар. Фуд цун маан? Коазой Маринас яхачох, цу тайпарча библиотерапиях хьабоала пайда боккха ба. Кхыча тайпара аьлча, кагийча наха шоашта хьалхашка нийслуш дола кхоачамбоацар книжка тлара лаха деза. Литература дешарца дукхача хламанна жоп дала таро хургья, кхыметтел ший оамал хувца а.

Дукхагича даькъе вахара бувзамий есараш хул уж санна бола нах. Цу темах бола болх кийчбаьбар ИнгГУ галгйай литературан, халкъа багахбувцама кафедра йоккхагла йолча хьехархочо лалбаканаькъан Маринас, цун члоагла дагадоалл таханарча берий физически, психологически хьал.

«Лоархиаме да чакхцадлийтар Интернетага гюлла берашта зе даргдола хлама.

Геттара из латкъаш хул дешара. Хлара шера, телефона экранна хьалхашка дагача берий сакхетам лаьглу, керттерчоа теркам тлабахийта тлара хилац уж, лоархиаме декхараш дицлу царна. Керттердар шоашта уж тлехьаьжа могаш цахилар да», - аьлар къамаьл даьчо.

Вай кара да, зене а доацаш, хургдар хьакхоллар. Воай чухьено фу йоах ховш хила деза; хала долча хана даьца, наьнаца дагадоалаш, дезар хоадам болаш леладеш - из да саг сакхетам болаш хилар.

«Вай декхар да кагирхой го а уж хозаш хила а; мах оттабар цар вахара оаглонна; сатувсар доа ца деш, дешара дикал лакхьяр; иштта таханарча дунен тла латташ долча чоалханерча хьала, кхерамашта духьалъоттар», - аьлар Галгйай Илма-тохкама института кулгалхочо Оздой Джамбулата.

Галгйайчен ГАС халкъашта юкьера бувзам шербеш я

Коазой Мадина

Республикан паччахьалкхен архивни гйулакха директора, Санкт-Петербурге кхетаче йолаш, бартчйоагйам бир Белоруссе паччахьалкхен архива-музейца; литература, искусствон (БГАМ-ЛИ) дакъ тйа.

Шин мехка викалаша-Хов-танакъан Руслана, Макаренко Еленас дийцар шоайла бувзам лелабара дешаш, шоай балха говзал йийкьар; архива гйулакх леладаргара ганзаш вйашагйохкаргара, царна тйахьожам лелабарга кхаччалца.

«Керттера терко тйаххийтар йилман-хаттарий аппарата, гойтама болх вйашагйболлара, цхьана культурни кхетам балара, кхетаченаш дйахьара, шоайла да-габалара каьхатий тйехьале лелаяра дакъ тйа», - аьлар Галгйайчен архивни гйулакха болхлоша.

Галгйайчен ГМИИ дакъа лоацаш я, Къилбаседа Кавказа культуран кхетаче

Коазой Мадина

Шин дийнахьа, Железноводске РФ Юкьарлон палато, иштта СКФО гйолла волча РФ Президента викало хьал а лоацаш, дйахьош хилар «Къилбаседа Кавказ: халкъашта юкьера бувзам дегйабоалабара культуран

код» яха кхетаче. Цига дакъа лоацаш бар, ГР паччахьалкхен исбахьален искусствай болхлой, яхаш, хоам бир цу цигарча зарбан болх лелабераша.

Кхетаче лаьрхйа яр культуран, йаьдала, йилман юкьарлон викалаш вйашагйохара, дйахо

халкъашта юкьерча балхатйа айхха бувзам лелабара, лоархйаме декхараш кхоачашдара.

«Вйашагйкхетара чудоагйаш, вай викалаша гойтар кулга-говзала балхаш, сурташ, культуран мах болча тйехьален оагйонаш, иштта Галгйайчен исбахьален йадаташ. Ший

болх цига гойтар цйихезача искусствай болхлочо Цхьорой Аюпа. Гойтама чйоагйа терко тйаххийтар гулбеннараша. Цо моттигашта юкьера культурах дола къамаьл хоттадалара, халкъашта юкьера бувзам чйоагйбалара доккха дакъа юкьедена хилар», - аьлар Галгйайчен ИЗО музейе.

Республике дйахьош я, Хьоашаланаькъан йаьлий йоазош дешарашта юкьера яхь

Коазой Мадина

Тов бетта 25-ча денгара ардара бетта 31-ча денга кхаччалца, «Шолхи» яхача культуран ганзо дйахьу республике, Хьоашаланаькъан йаьлий йоазош дешарашта юкьера яхь. Из хургьа Пригородни кхале, яхаш, дийцар «Сердало» газетага Галгйай Республи-

кан ИЗО музея зарбан болх лелабераша.

Яхьа керттера маан - поэта, прозаика, суртанча, философа, гуманиста Хьоашаланаькъан йаьлий бйаьхийча кхолламга гйолла гйалгйай мотт боаржабар. Цига дакъа лаца йиш йолаш ба Галгйайчен, ерригача Россее, иштта доазол арахьар-

ча моллагйча мехка бахаш бола, тайп-тайпара ханаш йола нах.

Литературни яхь дйахьу кхаь тоаба йийкьа: юкьера тоаба - 10-14 шу; йоккхагйа йола тоаба-15-18 шу, иштта къаьнагйчар тоаба.

Наха цунна юкье дикагйа дакъа лоацаргдолаш, «Ладувгйарашта дукхагйа езаеннар» яха совглат лургда.

Вай драмтеатр дакъа лоацаш да, «Къулбехьен сцена» яхача фестивале

Коазой Мадина

Гйаьбартой-Балкхарой столице ший болх дйаболабир «Къулбехьен сцена» яхача театра фестивала, из дйахьоргьа ардара бетта 18-ча денга кхаччалца. Цу юкьа, Гйаьбартой паччахьалкхен драматически А. Шогенцукова цйерагйча театре шоай спектаклаш гойтаргьа Абзой, Аьдагйий, Галгйайчен, Селий мехка, Къарший-Черсий, Къилбаседа Хйирий, Нохчий, Къулбехьен Хйирий, Гйаьбартой-Балкхарой театраша. Вай республика цу фестивале гойтаргьа Галгйай пач-

чахьалкхен драматически театро.

Театра зарбан болх лелабераша яхачох, ардара бетта 14-ча дийнахьа 14 сахьат даьлча, вай тоабо гойтар ший спектакль-белам «Ханума», из оттаяьй А. Цагареле йоазонах.

«Спектакль гойтар Галгйай меттала, цунца цхьана таржам а деш. Оаха бийхабар беррига театра искусство езараш, иштта хьаьший, Гйаьбартой-Балкхарой Республикан бахархой тхоай спектаклага хьажа. Хьажар мах боацаш дар», - аьлар Галгйайчен драмтеатре.

Истори хьадераш нах ба

Яндаре а цун исторе оагӀонаш а гуш я дикача сага вахаре

Яндаре йоккха йоаца юрт я, из улл Ӏалама хозача моттиге, цига хӀара Ӏуйре дӀайолалу оалхазарий декарца, хӀаьта хӀара ахка ший тайпара хозача, хӀетта хьекхача баьца хьажаца нийсду. Яндаре яха цӀи сурта тӀа гуш я сатем болча лоаман Ӏуйренца: маьлча зӀанараша, кӀура юкьера араювлаш, сийрдадоах лепаш дола аьлеш, лоамий бовхьш, сомадоаккхаш вахаре хӀара такилг, иштта лепаш бола тхира тӀадам.

Цу хозача, сийдолча юрта бахархой; кьахьегаматӀера, хьаьша-да тӀазцара кийча, шоай культуран овлах доаккхал деш бола нах ба. Халонаш нийсьен-наяр аьнна доацаш, юрт масса-хана белгалиоалаш хиннай, халонаш тӀехьаюташ, цхьоагӀо йолаш нах цига бахаш хиларца.

Истори дераш нах ба, кьахьегамхой. Цу тайпарча мах баь варгвоацача нахах вар са даь-да, Яндаре ваьха Султиганаькьан Ювсапа Ӏалаудин. Из хиннав Сийлахь-боккха Даьймехка тӀом лаьтгача шерашка салташта новкьостал лоаттадеш, ӀалгӀай Республике Ӏолла йолча МЧС ГУ ветеран. Из да сийрда масал, цо гойт мишта хила веза исторен оагӀон тӀа ший цӀена лар юташ вола саг, новкьостал деш шийна гонахьарча наха, ший хьамсарча мехка хьашташ кхоачашдеш.

Са даь-даьна каст-каста дагаухар ший бера ха, ший 9 шу даьннача хана лаьтта, беррига ӀалгӀай мехкахбаьха Ӏобахьийта ханаш яр уж. ЗӀамига волаш да-нана доацаш виса, из нийсвелар ший вешийца берий цӀагӀа, цига дукхача берех цун доттагӀий хилар - бе-беча кьамех дола бераш дар уж, из оттавир шоай группанна

керте.

«Сона дагабоагӀа сай хьехамчаш, цар цӀераш а даь цӀераш а», - оалар цо тхога, белгалдеш сага новкьостал мел лоархӀаме да а, цу халача ханашка доттагӀал шийна накьадаларах а дувцаш.

50 шерашка тха даь-даь вахаре дукха халонаш нийслуш хиннаяле а, цо кхы а чӀоагӀйора цун оамал, наха новкьостал деш, кьахьегаш ваха Ӏерташ хилар. Павлодаре слесарь - хий чудеьхкаш волаш, цо дешар дӀахохьу, иштта лелаю спорта оагӀув а, дикагӀа мел дар ший вахаре хьаьца Ӏерташ.

Из цӀавера ший Мехка 1956 шера, цун вахара никъ юха а керда дӀабахьа безаш хилар. Цу ханашка из хул моттигерча библиотеке болх беш.

«Со массаза хьожар сайна ховш дар нахаца декъа», - оалар цо, цу дешашца библиотекаш доаккхал делга гуш а дар.

Из белгалвоалаш вар бектокхаме хиларца. Цкъа хьалхагӀа цӀераш йоаерашца болх беш хул из, цул тӀехьагӀа ишколе, хӀара моттиге дакъа лоацар цо, шийна ховрех пайда эцаш.

90 шерашка, НГӀАССР ехачул тӀехьагӀа, цун аьттув боал пожарни даькъ тӀара болх мет-

таоттабе. Цун денал а хьаькьал а тоьаш хиларах, таро хилар №21 йолча Илдарха-Ӏалан даькъ тӀара пожарне болх бита, цул тӀехьагӀа из хьожавир цун кулгалхочун дарже.

Из вар кхоллам безаш, цо мах хоадабора деша, гӀулакха. Цун дагахьа даим яр поэзи. Цун да «Панахьа сомавалар» яха книжка. Цун кхоллам - из дега лоӀам гойташ бола вахара никъ бар.

Дагахьа латт цун байт:
«Мне жизнь хорошего не обещала ничего,

Лишь бы тело по-прежнему

дышало.

По жизни смело я пройду, чтоб не мешало,

Родине сделаю добро».

Цу мугӀараша хьагойт из Даьхе езаш, цун моллагӀа дола хьашт кхоачашдара кийча волаш хилар.

Сона сай даь-даь вахар - из дукха дика вахарера масалаш гойташ дола наькъаш да, аьнна, хет; дийна истори да; ший гӀулакх дезаш хиннача, хьаькьал долча сагах дола дувцар да.

Султиганаькьан Хади

ӀалгӀайчен йоккха Ӏалаш йолча моттига хьал техкар

Коазой Мадина

Ж Ӏ а й р а х ь а -
Ахабоарзен музея-заповедника болхло-ша техкар йоккхагӀа йолча Ӏалай моттига - Аьга-Кхалан даькъ тӀара кхоь малхара каш малагӀа хьале да, яхаш, дийцар цигарча зарбан болх ле-лабераша.

Кхелахоша яхачох, малхара кашамаш дукха хувцаденнадац, бакьда лийлхад, кхыдола кхоа-чамбоацараш а да - цу дерригане хьагойт, уж тоаде дезаш хилар.

Масала, массарел дикагӀа ца йохаш латтийсача гӀишлон ах тхов беьаб, кӀийле Ӏойихьай, ерригача лакхала яьтӀа моттигаш я.

Кхоь гӀишло шоай хьалхара кеп йолаш я, масала, 70%; амма музее-заповедника болхлоша яхачох, чухарцар кхерам болаш я.

Наьсарерча Фабрични урам тӀара, мах беш йола моттиг тоайир

Йовлой Ясмина

Наьсаре дика дӀахьош ба болх; бахархоша аларах шоай доалахьара хӀама леладераша доазув тоадеш. Мэра Оздой Руслана хьалхадаьккхар Фабрични, Центральни урамашкара тикаш йола моттигаш тоаяр, яхаш, дийцар «Сердало» газетага цу даькъ тӀа.

«Машинаш дӀаоттае моттигаш Ӏалашьаьй, эцархошта кхерамзле а аьттув а болаш. Деррига балхаш чакхдаьхад, доазув цӀена, лостам баь да», - аьлар хоамо.

Цу масало хьагойт, моттигера бизнеса шахьар мишта тоае еза, кхыча шоай хӀама леладеш барашта масал а луш.

ГІалгІайче кхаъчар ДРЦ ийцача гІирса хьалхара дакъа

Коазой Мадина

Ийцача кердача 23 гІирсах хьалхара гІирс кхаъчар Берий реабилитационни центре. Цох дийцар «Сердало» газетага ГІалгІай Республикан Къахьегама Министрствон зарбан болх лелабераша.

Керда гІирс эца таро хилар «Дика хьалаш» яхача программага гІолла.

Цу кердачунца болх дІаболабеш, цкъа хьалхагІа центра болхлой лаьрххІа Јомабала безаш ба ер бутт чакхбаллалца.

«Дика таронаш яьржай ГІалгІайчен кхыча вахара моттигашка а. Иштта таханарча заман Іалашо кхаъчар Ветераний цІагІа, МагІалбика кхален Дола-Коарча психически лазараш долча моттиге. Цо таролу боккийча наха, могашал эшаеннарашта аттагІа баха», - аьлар наьха вахара хьалашка хьожача даькъе.

МагІалбика кхален Южне, керда гІишлош хьалъеш латт

Коазой Мадина

«Юрташкар доазонаш дегІадоаладар» яха паччахьалкхен программа кхоачашъеш, МагІалбика кхален Южне шо-шоай аргІагІа хьалъеш латт керттера моттигаш. Цу юкье я берий беш 120 моттиг йола, ер шу чакхдоалаш хьалъяь яргья; хин турбаш чухьхар 9 км йІаьха; «АлМаВит Фрут» 000 тІабода автомобилни никъ «Заьзгакъонгий-Юрт-Махьмад ХитІе-Моздаке» автомобилни наькъагара, бІоахал 1,43 км.

Укх деношка цу кхаъ балхага хьежар юртбоахама министра гІонча Цьхорой ИбрахІим, гІишлошъяра министра гІонча Манкенаькъан Илез, иштта цу юрта кулгалхо Квоастой Заур.

«Тха керттера декхар да-юртбоахама доазонаш дегІадоаладар, цудухьа юртбоахама таронаш уж дешаш кхоачашдара дІайохийт. Кхоачашъеш йола проекташ лаьрхІа я сага вахар тоадара.

Уж яц шоайла къаьстта йола гІишлош, уж вІаший хоттаенна я, юртара вахар тоадара йолча таронашца», - аьлар Цьхорой ИбрахІима.

Мишта дар са ханара бераш?

ХІара заман ший белгалонаш хул

Іарчакханаькъан Сали

ХІара зама цаІ вокхох тара йоацаш хул, нах а эргаш, бе-бе хул. Кхыметтел берий вахар-лелар тайп-тайпарча замашка вІаший тара доацаш нийслу. Таханара бераш зийча, са ханара бераш вІалла гарга хетац царна. Хьалха къахьегамцара уйла, дешарцара гІулакх, ловзараш, яхьаш кхыча тайпара яр, царга хьежжа берий оамалаш шоай тамагІа долаш хулар. Карарча хана кхувш боагІараш а зІамагІбараш а къахьегама дукха тІера боацаш санна хет сона, хІана аьлча болх беш воаллача даьна е нанна юкхе дІаайтта оасар деш, беш дІаювш, сомаш чуэцаш гуц хьалха мо деша баха ха яьннараш, зІамагІа йолча классашка багІараш, боккхагІбараш.

Етт боажабеш лела бер-м хІанз гІанахьа мара го йиш яле тамаш я. Са бера хана дуккха дукхагІа къахьегар бераша. Тахан мо дагадоагІа, гаьна боацаш баьхача Орцхананаькъан Ахьмада бешара лаьтта кулгакара оахкаш хинна. Сарахьа шоаш кхаьчача моттиге ЈочуегІе ютар цар белаш, юха уж тІабахкалцца иштта ягІаш хулар уж. Бела цхьа тІоа хиллал цар оахкаш хинна лаьтта кІор мо Іаьржа а пехк мо кІаьда а хулар. Цкъаза гонахьара бераш доагІар цу коарча шоай новкъосташта гІо де. Цох сакъердам а хеташ, яхье а бувлаш, бора из болх, цхьаккха даь-наьна тІахьожам боацаш. Шоаш гІулакхех мукъабаьлча, тетте тІаболхар белашта, дІахо дІаоахкар юхедиса улла лаьтта. ХІанзара

бераш, тракторо из хьааьккача а, цу тІа болх бе безам болаш хилац. Оаттонга Іемалга да из. Хьалха масадола хІама хьаде дуккха халагІа дар.

Іа тІадале, дахча хьекха, даьккха Јооттаде дезар Іанна доагаде. Цу гІулакха херхаца, догарца къахьега дезар. Хенах гударгаш йоахаш, херх хьекхаш хиннараш а бераш дар; догарца гударгаш йоаеш, кийчдаь дахча юстаро коа дІаувттадеш хиннараш а бераш дар. Лоралуш даккха дезаш хулар из, хІана аьлча цхьаболча кІаьнкаша, диг леладе ца ховш хилча, шоашта човнаш еш а нийслора, когах диг теке. ХІаьта а лоралуш беча балхо толам бахьар. Шоай ханашка хьежжа хулар цар деш дола хІама, дулургдоацар цІаккха царна тІадиллацар боккхагІчар. Беш дІаювш дукхагІа дакъа лоацаш хиннараш а бераш дар.

БоккхагІчар кІоаг боакхар, хІаьта бераша цу чу е коартол, е кхеш, е хьажкІаш товсар. Кхаш дІадувча моттиге дизза дакъа дІахьора цар, боккхагІчарна эшаш дола гІо-новкъостал деш. Цу гІулакхо къахьегам беза, ахархочун говзалга кхача, лаьттанна доал де Јомадора бераш, зІамига долча хана денз. Иштта хьалкхийна бер, тІехьагІа ше а хулар зІамагІбараш Јомабеш а царна болх яха дош дезадолийташ а. Са бера хана, аргІе дІаараваьлча, къоарза кочамаш ювхаш; цІеча, сийнача, морача, Іаьржача барзкъанца еррига аре хозьяь доахкаш хулар бераш а, ерригача аренах цхьа къахьега-

ма майда хьахулар. Болх бе безам боацаш, кхай тІа хьавенар а, из сурт бІаргадайча, арара нах зийча; сомаваьле, мекъал дІаяьккхе, къахьега волалолра. Дикача масало дукха хІама хувца йиш я сага вахаре, къаьстта а берий кхелашца дувзаденнар.

Дукха ха я со юртарча ишколе къахьегаш вола. ЦІаккха бер гуц сона, Іаса е етт боажабеш лелаш. Гуйрийна из дІалалла-м доагІаш хул цхьадола бераш. Цунна тІехьа кхера теке, бежан дІачовхадаь юха чуболхараш а го бийзаб. Наьсарен юккье дІадахад са берал. Цу хана городера бераш а, шоашта тІабилла болх кхоачашбе долхар, етт е Іаса хьалхадаьккхе, даьгІенашка. Бокъонца бакъдар аьлча, цу хана етт боажабеш моттиг а хилацар. Наьсарера Іам болча дІаювра кабуцаш, уж чуийцача цига доахан доажаде доагІар кхелета бераш. Божа цІабалцца цига хиле, доахан цІадоагІаш чубоагІар уж, шоай хьайба доаладеш. ХІанз бер етт боажабеш дахийта дукха хІама эш. Цун кхьдола сакъердамаш хул: лиспед хахка е морожни юаш лела безам хул цун. Къахьега дезараш боккхагІбараш: даь-да, даь-нана, да, нана – ба аьнна хет царна.ТІабуллаш бола болх бера ханага хьежжа хулар цу хана, дулургдоацар декхар даь тІадожадицар. Иштта хьалкхувш дола бер дегІа унахцІена, низ болаш, вахаре аьттув болаш хулар.

Ишколо а дикка дакъа лоацар дешархой къахьега Јомабеш, цу лостамагІа

бола кхетам луш. Масала, со деша ваьгІача ишколе биологех лелаеш беш яр, цига дІадувра ялат, зизаш, гаьнаш. Цхьайола урокаш цига дІакхухьар хьехархочо, дувцаш дар дешархош-ка кІоаргагІа кхетадайта ловш, берашка новкъостал дайтар хІама дІадувш, оасар деш, чуэцаш. ХІара шера дешархой арабоахар тиша аьшк гулд. Цу заман чухьа цхьаннахьа Јокхесса уллаш, ца эшаш дола тиша аьшк гургдацар, моттиг а Іалама сурт а толхадеш. Цу сахьате додадийя, ишколерча таразга хьора из бераша.

Цу гІулакха тІагІолла яржар берашта юкьера яхь. Котваьнначоа сом-эппаз лургдолга ховра е сакъердамеча мехка моттигашка шоаш бугархиларах тийша хулар. Цхьайолча классе дагІаш долча бераша 3-4 тонн е кхы а дукхагІа гулдора тиша аьшк. Цул тІехьагІа цигара из дІахьора «Вторчермета» къахьегамхоша, лаьрххІаца аьшк тІадоттача машинаца. Яхь чакхьаьлча, котваьннар белгалвора. ДагадоагІа иштта котьяьнна класс, тиша аьшк гулдрах хьаденнача ахчах Пятигорскерча М. Ю. Лермонтовца ювзаеннача моттигашка экскурсе йига. Из дІахезача, кхыча классашкарча бераша а хьинар айдийя, котало яккха гІерташ къахьегар, тІадоагІача кердача шера.

Ишколе яр йоккха пхьоалле, цу чу латтар токара станокаш. Цар тІа сверлоца хІамах гургаш даха Јомалора. МоарзагІаца, нажаргаца къахьегар, царца моллагІа хІама чІоагІа дІа а лаьце. Масала, аьшкан

жловна ков хъакха, из шаърее езаш хулар. Лоацца аьлча, балхацара безам кхебора цIагIа а ишколе а, цудухъа дукхагIа бола нах къехъегама тIабийрза замаяр из. Гуйрийна бархI сахъат далале, Наьсарерча «Электроинструмент» заводе, трикотажни фабрике дода къахъегама адам бIаргадайча, дег чу курал йоссар ший мехках, цу наьха мугIаре овтта ловра кхувш боагIарашта. Дуккхачар харжа а хоржар шоаш бахача шахъар тIа къахъегаргдола никъ. Доккхача къахъегама цIайга араяьлчасанна хеталора, юрташка-ра болхлой тIакхувлаш лела автобусаш.

Иштта Гуйрийна балха болхача наха юкъе хулар дукхача хана денз къахъегаш хъабоагIа, паччахьалкхен совгIаташца белгалбаьха нах. Царех вар завода болхло Котанаькъан Ахьмад, Наьсаре дика йовзаш йола Султиганаькъан Насапхан, кхыбараш. Царна уллув хьалъэттаяр къона тIехье а. Дукха мехкарий, кагийнах боахкар заводе, доккхий толамаш доахаш. Бераша хьалххе а лоархIар, ишкол яьккха баьлча е цу заводе, е трикотажни фабрике къахъега. Цар шоай уйлаш кхоачашъеш моттигаш дукха а нийслора. Дикка алапеш а ийдора цу хана заводе къахъегараша. Республикански газета корреспондента оклад 130 сом йолча хана, заводе болх беча шлифовщика 200-250 сом алапи эцар. Из дика ахча дар цу хана, дулха кийлах 5 сом, даьтта кийлах 3 сом мара ца дехача хана.

Кхувш дола бераш «ТIах» аьнна хулийташ моттигяр, городе лела автобусаш цу хана цахилар. Шахъар тIагIолла лела саг, гIаш никъ бе безаш вар тика тIа, базар тIа, почте, хъакимаш болча водаш хилча. ХIанзара бераш, кхыметтел

гIаш ишколе даха а ловш хилац е геттара тIехьадисе долхаш хул. Иштта никъ баро унахцIено дикагIа хулийтар, даьга-наьнагара наькъах дала ахча деха дезаш хилацар. Цхъайолча хана цхъан юртара вокх юрта гIаш лелар, цига ухаш лаьрххIа транспорт яцар. Масала, Наьсарен эгIахьа уллача Аьлтий-Юрта марш-рутни газелаш лел хIанз, уж 8-гIа номер я. Са бера хана цу тайпара транспорт яцар, Аьлтий-Юрта гIаш ухар, латкъаш саг а хилацар, цига ухаш транспорт цахилара. ХIанз «105 массив» оалача моттиге 15 номер газель ух. Цу хана цига газель ухар-гья аьлча, нах беларгбар. ГIадж кхоссал юкъ мара яц Наьсарени цуни юкъе. Бахара-бахкара кадай бар цу ханара боккхий нах а бераш а. ДегI хьоаде, маьженаш мукъаяха бахъан дар гIаш лелар. Наьсарера даьле, бераш комараш яа долхар ТIой-Юртарча перекрестке кхаччалца, цигара юха а гIаш ухар.

Духхьал ишколе е шоай коа къахъийга Iацар дешархой цу хана. Цар гIо дора юртбоахама чуйоагIача моттигашта. ДагадоагIа, тхоаш ишколера «Назрановский» оалача совхоза гIо де кхийла. Чуйица хъажкIаш цIенъеш, чIибалаш дIайоахаш дIахьора хийла ди. Коартолаш чуэцаш хилча, уж гулъе дугар. Тахан мо хет сона, тхоаш Магас хьалъьяча моттиге дIайийна коартолаш чуэца кхийла. Иштта дар цу ханара бераш – са нийсархой, къахъегарга диллача.

Кхы а дукха гIулакхаш хулар берий. Къаьстта боккха безам бар цар вай эскарца. МоллагIа лоалахо е гаргара саг эскарера цIавеча, цун тIема гIирсага (парадни барзкъага) хъажа долхар бераш, шоашта эскарера бена седкъа белча, цох доккха совгIат хетар. Эг-

гара даьржа хинна берий ловзар дар цу заман чухъа тIемах ловзар. Цу гIулакха бераша шоаш дахчак хъайора топаш, автоматаш, тов-раш. Цхъаяраш, геттара Iаьржа басар хъекхе, бокъонца йолчарех тара хеталора. Цу ловзаро Iомадора бераш шоай мохк лорабе, беза. Иштта кийчо яь бераш дикагIа ловзар «Зарница» яхача тIема-патриотически ловзарах. Цох ловзарашта дукха хIама ха дезар: салтий IаьдалагIа гIа баккхар, иштта лелаш илли дахар, автомат вIашагIьяккхар, моастагIчоа говза духхьалъотта, дов де хар, кх. дI.

Са ханарча берий эггара даьржагIа хинна ловзар дар перойх ловзар. Дика ловзачо, бIарчча гурмат хъайоаккхар перойкхыча берашкара. Цар тIагIолла къовсам баьле, вIашагIлаташ а ха йоагIар. Бакъда, чу а вха, да-нана доаладеш юхавена кIаьнк геттара эсала лоархIар. Иштта эсала лоархIар цхъан кIаьнка тIакхийтта шиь е кхоь латар. Из эсалча сага никъ ба аьнна хетар. ХIаьта а нийслора цу тайпара хIама. ВIашагIлетар, кIалвисачо кхыдола бераш оарцагIдахар берий оамалех цаI яр. Амма эсала хетар нийсхо йоацаш, лата бIарчча ординг кхувлаш хилар. Эггара дикагIдар-м вIалла ца лийтача дар, амма доккхий мехкаш а хийла вIашагIлаташ хул, белггларча деша тIехъа барт боацаш.

Кхы сенца сакъердалора са ханарча берий. Къаьстта даьржа дар берашта юкъе радиохулиганал леладар. ЛаьрххIа хъайийя аппарат хулар, радиоприемниках из дIа а тессе, эфире къамаьлаш деш хулар «шарманщикаш». Цхъан оагIорахъара-м дика дар из, бераша Iомадора радиогIулакх. Хъайора радиоаппаратура. Вокх оагIорахъара цох

зулам лоархIар, хIана аьлча паччахьалкхен радиобувза-ма новъа хулар уж. Шоай цIераш а йолаш бар «шарманщикаш». ДагадоагIа, цаI вар «Братислава», вож «Перехватчик» яхаш, иштта кхы дIахо а. Иштта берий теркам тIаозаш хинна цIа дар «Къонача техникий станци». Цига Iомадора бераш кемаш, смолёташ вIашагIъехка, картингаш хехка, сурт даккха, и. кх. дI.

ЦIенхаштта даьржа дар фаьлгаш дувцар. ЛаьрххIа вIашагIкхийте, Iо а хайше, хIаране шийна ховш бола фаьлг бувцар. Цул совгIа, цIагIарча къаьначарга а дувцийтар ширача заман фаьлгаш. ХIанзарча берашта цхъаккха фаьлг ховш хилац, бешац цар библиотеке латта багахбувцам. Книжкашца а хьалха санна чам бац берий. Аз зIамига волаш йийшар «ГIалгIай багахбувца-ма II том», дукха сакъердаме а пайдане а хIамаш дайзар цунга гIолла. Исбахьален литература каст-каста дешар. ДIахаттал таханарча берашка:

- МалагIа ва шух Ведажанакъан Ахьмад «Шолжа-Юртара Гапур» яха повесть еррига йийшар?

Жоп далара Iимад классе хозаргьяц аьнна хет сона. Хъан йийшай хаттал Завьзганаькъан Бахъауди-на «Турпала вахарцара ийс ди», Дахкильгов ИбрахIима «Шутар», Чахкенаькъан Саида «Энвер», Базорканаькъан Идриса «ТIахъехам» яха произведенеш. Уж йийшараш корабоагIе а тамаш я. Цу хана-м хъа а кхачацар дика книжкаш деша, хIанз-м шортта долаш ма дий уж. Уж дешарца мара шаьрлуц мотт, йоазув; кIоарглуц хъаькъал, дегIабагIац сакхетам. Цудухъа таханарча дешархошка ала безам хул, телефона чу кIезигагIа а хъежаш, исбахьален литература дукхагIа деша. ТIаккха «Эрудиты» яхача телепередаче цIийбала безаргбац цар.

ХIанзарча берашта хет, шоашта хьалхара ноахал IовдалагIа хиннад, аьнна. Царга яцар компьютер, мобильни телефон; амма царга дар вай дикагIболча йоазонхой дийна дош, хIаьта из е компьютерах а е телефонах а хувца йиш яц.

Таханарча берий ловзарашта тара дацар цу ханара Iан а ахкан а кхыдола ловзараш. Масала, Iай ша тIа маркьиlg кхостайора, хIаране ший маркьиlg хозагIа йора, деррига бераш хъагаргдолаш. Таханарча берашта фуй хац маркьиlg яхар. Цудухъа укхза дагадох Озанаькъан Ахьмада стиховоренецара дашаш. «Мел эргаяьлар хьо, зама, дIахъажал...»

ХIара заман ший белгалонаш хул, амма дицде мегаргдац моллагIча заман дикадар, водар-м лора ца дича а мегаргда.

ГIалгIайчен викалаша дакъа лаьцар, «Хургдар хъакхоллаш» яхача кхетаче

Коазой Мадина

Москверча ГIалгIай массазарча викала балха новкъосташа дакъа лаьцар II-ча халкъашта юкьерча «Хургдар хъакхоллаш» яхача кхетаче, из дIайихъар укх ардара бетта деношка «Росси» яхача Къаман центре.

Кхетачен чудоагIаш; техкар юкъярло, технологеш, боккха бувзам яха хаттараш.

«Юкъярло» яхача даькъ тIа керттера теркам тIабахийтар, хургдолчун даькъ тIа сага шийгара юкъяда дезачоа. Керттерча темах яр дегIаахар, вахара бувзам, ноахалаша шоайла гIулакх леладар, вахара архитектура, культура.

«Технологи» яха дакъа хетдаь дар хургдолчун кердараашта, юкъяйоаккхаш искусствени интеллект, космически технологеш, ядерни лорий дакъа, квантови технологеш.

«Боккха бувзам» яхача даькъ тIа техкар гуманитарни бувзам лелабара дикагIа дола могадераш. Белгалду, кхетаче дIахьош цу дерригача дешаех 100 сценарий гойтар.

«Массазарча викала болх-лоша цига дакъа лацаро таро елар шоайла балха говзал дIа-хъа эца, мохк дика дегIабоалабара дола керттера хаттараш дувцача юкъе дакъа лоацаш хила», - йоах хоамо.

Илдарха-ГIалий тIарча вахара халонаш йолча 13 ГIалийханна новкъостал дергда

Гьаьгенаькъан Мартина

Илдарха-ГIалан Iаьдало новкъостал дергда бахархоех 13 сага, тайп-тайпара халонаш ловш хиларах. Деррига дехараш техкар аргIанара кхетаче дIахьош, халача хьалашка нийсбен-нача наха новкъостал лоаттадеш болча кхелахоша.

Шахъара кулгалхочун ГIончас Йовлой Тимура кхела доакъашхошка керттера хъаь-оастадаь 5 дехар дар, ара-хъа дарба де баха новкъостал дехаш; 3 ахчанца гIо дар дехаш; 3 молхаш езаш, дукха дарба де дезаш хиларца дувзаденна; 2 новкъостал дехаш доалахъарча цIеношка цIи яьнна хиларах. ЖБК доакъашхоша кхадж тессар, уж дехараш хьаллоацаш», - йоах хоамо.

Белгалду, хьалха шахъара мэре уж кхоачамбоацараш долаш дий хьожаш болх дIабихъабар.

Вай хьунашка кхоачам-боацараш нийсденнадац, чарахьалца дувзаденна

Коазой Мадина

Карара чарахьал дара йолаха дIайолаелча денз, республике белгалъяьц чарахьал дара даькъ тIа кхоачамбоацараш нийсденна моттиг. МагIалбика кхален чарахьаша, шоаш аргIанара тIахьожаме болх дIабихьачул тIехьагIа хоамбу, чарахьал дара бокьонаш лораш хиларах.

ПалгIай Республикан Iалама Министерстве белгалдаьча беса, из хьал даим тIахьожаме хургдолаш, болхлоша каст-каста чакхйоах рейдаш, хьун зуламхой лараш йий хьожаш.

Хьу меттаоттаяра декхараш кхоачашдир республике

Аькхенаькъан Марем

ПалгIайчено хьу меттаоттаяра лаьрхIа «Лораш хьу» яхача моттигерча проекта, «Экологехьал тоадар» яхача къаман проекта чубоагIаш бола болх чакхбаьккхар.

Болх дIахьош лелайир ши оагIув: хьу ше тIеялара – 105 гектар, керда гаьнаш дIаер-дIайогIар 35 гектар, цига 67 эзар къона га дIаегIар. Белгалду, из болх дIахьош хиларо таро лу хьу дикагIа дегIайоалае, иштта экологически, моттигерча наьха вахара хьал тоаде.

Республикан кулгалхочо Келаматанаькъан Махьмуд-Иаьлас белгалдир, мехка хьунаш лораяр лоархIаме долга.

«Россе паччахьалкхено хьал-лоацаш хиларах, иштта ПалгIай Республикан Iалама тароний, экологехьал Министерствон говзанча ша шоай болх лерттIа хьабеш хиларах; вай лораю, меттаот-таю республикан Iалама таронаш», - аьлар цо.

ГОВЬЯВЛЕНИЯ

Утерянный аттестат №00624000351681, выданный СОШ №18 г. Малгобек в 2015 г. на имя Мамиловой Хавы Магомедовны, считать действительным.

Утерянный аттестат №0062400378686, выданный СОШ №3 г. Назрани в 2013 г. на имя Албагачиева Абубукара Ахметовича, считать действительным.

Лазар цаI – хьехамаш итт

ХIара лора ший да дарба

Къоаналгахьа лестача, дегIо хьалха мо ладувгIа тигац, цкъа ког лазабоал, тIаккха корта лазабоал, цул тIехьагIа дего лерттIа болх биц, массагIа да уж. ХIара дийнахьа лорашка иха а мича варгва, къавелча шера керте цкъа лорашка водаш, цIагIа вагIар гIойле йолаш да. Цхьайолча хана ца вахача Iе-м луц. Дика лораш хилча вай мехка дукха, мишта гIоргвац хьо? Къавеннача сона моцагIа денз дукха бовзаш хиннаб уж. Аз сий деш хиннаб даим Iоахашканаькъан Iалаудин, цул дикагIа хирург гIалгIай мехка хиннавац, вайзав цийоацара дарба деш хинна Куштанаькъан Ахьмад, кхы а дукха ба уж-м, шоай къаман накъабаьнна нах. Цар деш долча дарбаех дукха дийцад вай мехка, лоамашкара Iоволавенна Селий мехка Iокхаччалца. ХIаране ший дарба хулар цар, лазар цаI дале а. Царех массарех пайда а боалар унахочоа.

ЦIаккха мерий бухь цийлуш хиннавац со. Къавелча из а тIакхийтар. Ер ма дий аьнна бахьан доацаш, цийдар хьекхача санна бар са мерий бухьиг. ХIанз фу де деза? Наха фу оал хьажма ма везий. Цхьанне аьлар: - Витаминаш тоьаш яц. ШоллагIчо яхачох: - Шелал кхетийтай.

КхоалагIбараш геттара шекбаьнна бар, сона кIури хиннад мотташ. Из дисадар къавеннача дийнахьа сох кхетанза, вай заман чухьа кагийча наха а хул оалаш хезадац сона из лазар. Воккхача сага мичахьара доагIаргда из? Лоацца аьлча, со-се а шеквоаккхаш дар са меража хьал. Кхыметтел Некрасова «Мороз, Красный нос» яха йоазув а дагадохийтар сона цу деноша. ЦаI мара никъ бисадар сона – лорашта тIавахар. Хоастам ба Далла, царех моллагIа кийча ва хьона гIо де.

Iан дийнахьа ше балха волча юртара воагIа цихеза лор, вай заман депутат Аласханаькъан

Мухьмад кхийтар сох. «Занг», аьнна, юхасецар сона юхе из чувагIа йоккха машин.

- ЦIавоагIий хьо? – хьакхайкар из, иккаш тIа йоакхача калошкий хотта дIабоаккхаш воаллача сога. Хотта сиха ма гулбой юрта лелача сага.

- ВоагIа, даьра. Дала сий долда хьа, со дагавийха а сеца а, - аьлар аз. Юртарча наха дукха дувцаш хезадар сона цох, накъавоалш ва, яхаш. Цудухьа из моттиг сайна нийсьенна гIадваха, цунга хатта лаьрхIар аз сай меража гIулакх.

- Хьо лор ма вий, укх са меража хьеха дарба дац хьа? Бухьиг цийбенна лел-кх со, - аьлар аз.

Хьалхашка вагIа лор юхавийрзар согахьа:

- Фу даьд хьа цунна?

- Даьра, хац сона укхунна фу даьд, Даьла гIод хьаьрчадеце, - аьлар аз.

КIирвенна са меража бIара а хьежа, лора аьлар:

- ХIама де дезац хьона, лорий цIенача спиртал Iетташ, боамби хьекхача мара.

Дукха ха ялале, доладир аз сайна хьийха дарба. ГIойле хилар... Цхьан юкъа. Бакъда лазар дIадоалаш дацар цIенденна. Цкъарчоа-м, цхьаннахьа ца водаш, цIагIа Iе лаьрхIадар аз; къоаналла хургда ер, цунна дарба деш лораш хIанз а гуча мича баьннаб, аьнна. Амма дего витанзар, гаьна боацаш дукха дика лораш хилча, мишта Iергва царна тIа ца водаш? Тетта вахар со цIека дарбаш деш йолча Мамилганаькъан лор йолча, из а наха могаеш, ший болх дика ховш, дуккхача наха дарбаш даь, уж берзабаь саг яр. Юха а хаьттар сога:

- Фу даьд хьа цунна?

Са цунга ала хIама хиланзар, баламаш озар мара. Дикка хьежа, техка, юххера лора аьлар:

- Цинкови мазах фурацилин а эиййя, из хьекха; спиртаца чов цIенъе ди юккъа.

Из дарба а доладир аз, хьем боацаш. Лора дешага сатувсаи,

цох гIойле хиларга хьежаш ма хулий унахо. Къавелча-м геттара теша безам хул дарбанче аьннача хIамах. Юха а гIойле хилар, амма верзанзар, цIенденна дIадаланзар. Мерий бухь, цхьа юкъ яьлча, юха а цIе шавкъа хьекхача санна хилар. ХIанз мала волча гIоргва? Цу хана дийна вар тамашийна дика саг, балха говзанча Iоахашканаькъан Iалаудин. Фухха хуле а, из волча ваха лаьрхIар аз. Сай гIовтал, чокхий дийха, устагIан кхаькхачаь дарза кий тилла, догIа делхаш яр вайна ара, вахар со мехка лор аьнна цIи йоаккхаш вола саг волча. Къавенна со вовзаш волча цо, «ак» ца оалаш, тIаййцар со. ДIабийцар аз сай бала. Вожааш санна юххе тIа а вена, хьежар Iалаудин са «фо чуувзаргага». Велавенна, кулг лостадир лора:

- ХIама де дезац хьона, зелёнка хьакхача мара.

ХIахий, хIанз мишта хургва со, меража баьццара басар даь, араваьлча. Цкъа цIе, тIаккха баьццара – адамийчарна тара маца хургья ер, аьнна, хийтар сона. Де хIама дацар, зелёнка хьакха езаш дар мерий бухьига чухьнахьа. ДикагIа хила волавелар. Бакъда хьалха мо, цхьа юкъ яьлча, чухьежача кизго вас йора, цIе комар IотIаежача санна дар шин бIарга юкъе ягIача дегIа маьжен куц. Ер-м вIаштехьа дац, аьнна, хийтар сона. Даьра, гIоргва со укх наькъа Куштанаькъан Ахьмад волча. Онколога а дика тIаййцар со. ДIадийцар аз айса даь дарбаш, меражах хьийкха хIамаш...

- Котама чиш хьакха-м аьннадацар хьога цар? – аьлар Ахьмада, геттара цIенхашта юхь а яь. –ХIама де дезац хьона, генарий даьтта дIахьакхача мара. Цел дIаяргья хьона.

Из-м геттара атта дарба ма хиннадий, генарий даьтта доацаш фусам наггахьа а мича хургья, аьнна, хийтар сона. Хьийкхар къоаночо генарий даьтта меражах. Цел дIайоалар, юха хьатIайоалар.

ХIанз со гIоргва меража дарбаш деш йола Коазой лор йолча, из республикан гIоръяьнна лор а я, цо гIо дергда воккхача сага, аьнна, соцадир аз. Республикан дарбанчен коа яр цо къахьегатделени, къаьсттача цIагIа. Цига Iо а бийша, дарба де йиш йолаш бар вай мехкахой. Воккхача сага сий деш, вайнахьа эздел гойтар лора. ТIаккха аьлар:

- Операци е еза.

- Е езе ергья вай, со кхы йолах бIаргтоха ваха везаш а вац хIанзчул тIехьагIа. Мераж ийрчайоале а, хIама дергдац. Ваха йисар а дукха ха яц, - аьлар аз. Ди белгал а даь, мераж этгIайта юхавахьа везаш дар гIулакх. ШозлагIа со тIавахача, лора уйла хувцаеннаяр:

- Ергьяц вай операци, маьхий а теха, дарба дергда вай, - аьлар цо.

Из дарба а дизза чакхдаьккхар аз. Даьла раьза хилва цу лора а, цул хьалхагIа со тIаихачарна а. Оалаш ма хиллара: «Бетташ-бетташ кхера а баттI». Царех хIаране ший дакъа юкъедихьар, са меража дарба деш. Дукха ха я со вийрза а из лазар сона дицденна а. Цхьаькха а хезад сона вай къаман юкъе оалаш: «Цхьа корта дика ба, ший кхы а дикагIа ба». Хьаькъал долча нахаца дагавалар зене дац, массане хьаькъал цхьана вIашагIкхийтача цох боккха толам хул. ХIаьта а, лораш итт вале а, дарба цаI хилча дика хетаргдар.

Темаркъа

Хъан эшаергъя мекъал?

ГІалгІай мехка дІахьош ба унахцІено лораю, физически культуранна нах тІахъеха болх

Султиганаькъан Йоакъап

Тахан латтача замах дукхагІа болча наьха вахар - из даим латташ дола халахетараш да. Хеталу, мас-санахъа гобаьккха хъакхоллаш таронаш, вахара аьт-тув ба, дукхача наьха вахар аттача даккхара хъадеш дар даим тІакхеташ доагІа; бакъда тайп-тайпара вай дегІа мазаш корзагІдоахаш йола моттигаш а кІезига яц. Юкьарча транспортаца дІа-юха вахар, поликлинике хъай аргІа хъакхачарга хъежар, маьхаш тІакхетар - цу дерригне а шун нерваш толхю.

Из доагІаш да ГІалгІай мехка а иштта моллагІча дунен кхыча миінге а ба-хача наха. Вайх хІаравар цу хъалашца вахар дувзадена ва. Нагахъа санна хІама карагІ ца доалаш дусе - вай саготду. Доагаду из халахетар воай дегашка, керта чу, цо Іаьржа лар ютт шийна тІехъа, цо йохаю сага мога-шаш.

Ленин бакълийна хиннав; «наха юкье вахаш вале, юкь-арлонца воацаш хургвац» яхаш. Цудухъа уж белгалъ-яь халонаш кІезиг-кІезига тІехъаюташ хила веза тайп-тайпарча наькъашца. Царех цаІ ба вахара дика никъ лелабеш хилар, физически упражненеш яр.

Цхъаволча сага ала йиш я, цу даькъ тІа са деррига дика да. Дукха боламаш дІахьу начІал долча чемпионаша тайп-тайпарча спорта даькъ тІа, уж хетадаь да кагирхош-та. Из иштта да, хІаьта 40 шу даьнна а, цул тІехваьнна а саг кхоачам болаш спорта-цара хъалаш леладеш вац, унацхІенача вахара никъ цунна бицбеннаб.

Іилманхоша техкад дукха-ча шерашка из хаттар, царна дика ховш а да, каст-каста физически дика хъал леладеш вола саг ший дегІ тоадеш, хъаькъала эшавенна воа-цаш хулилга, иштта психо-логически чІоагІа а.

Журналист хиларх тарра, тайп-тайпара ха яьннача малача нахаца, кхалнаха-ца вІашагІкхетараш нийс-луча аз теркалдаьр да, уж сагота боацаш хилар шоай могашала. Из къайладак-кха таро яц цхъаккха тай-парча тІабувхача гІирсаца, тІера мичча беса хила из гІортарах, моллагІча дегІо дІа-хъа хъарца ше миштад

хъагойт доккхача алапаш-ца. БІаргашта гуш хул физи-чески болх бе безам боаца саг. Из болх бара-м геттара доккха хІама де дезац. Дух-хъал Іомавала веза хъоадеш ха яккха е массахана физи-чески культура е еза, юкье а ца юташ.

Нагахъа санна лела хала дале - тІаьск кхосса. Нага-хъа санна волейболах ловза ца моге, фега ваьле ха яккха. Гантелаш хъалъийе ца моге, Іуйрийна массаза еш йола гимнастика е. Иштта кІезиг-кІезига Іомалургда шо фи-зически низ чуболара дола хъалаш леладе.

Уйла ел оашош: ГІалгІайчен къаьстта вола вахархо, гаьнарча Брази-ле вахаш вола саг санна, хоза дегІ долаш хила ловш ва 30-40-50 шераш даьл-ча а. Иштта хилара массане а де дезар цаІ да: дегІа тІа ІотІайижа мухъ дІаяккхар, цунна цхъа никъ ба - физи-чески низ тІабахийтар, дегІа пхьидарч болх беш хургйо-лаш. Массанахъа могаша-ла дІоагІа атта а хъакхоа-чаш а да: хъайна езаш мел яр яа, цул тІехъагІа дегІа низ тІабахийтарца совленна тІайижар йоагае.

Дунен тІа 18 миллион саг леш хул хІара дийнахъа, дегла лазараш хиларх. Цу юкье, хІанз тІеххъарча хана, уж лазараш дараш ба 30-40 шу даьннараш.

Тохкамхоша яхачох, уж ба даар нийса ца леладеш бола нах, дІа-юха хъара тІера бо-ацараш. Иштта Іилманхоша белгалду, дегла лазараш цІаьхха гучадоалаш дац, хъалхагІа вІалла хІама ца лазаш хиннача наха хулаш а

дац. Уж хъаІовш да вай даим Іохайша дагІаш хиларах, ма-шина чу, балхарча истола тІа, дивана тІа, цІагІа, иштта кхычахъа. Кхы а вай масса-хана байнача дегла сатемах.

Цу тайпара хъалаш цхъан-нахъа гІолла Іаткъаш хул, на-гахъа санна шун уж цхъац-ца долча диканца дІадаха, дицде таро еце, из цхъанна-хъа гІолла арадоал. Спорт, физкультура лелаяро, даим никъ беш лелаш хиларо, кхашка, гувнашка лела-ро сага могашал чІоагІю, дукхагІа низ чуболийт. Цун таро хул халонашта ду-хъаьлотта.

Іраза, вай ГІалгІайче, кхыча российски мотти-гашка санна йоацаш, сага вахар дІаьха хилийта-ра дика таронаш я. Тахан вайна юкье дукха нах ба то-абенна, совлен дозал долаш, из бахъан долаш дегІа низ тІалоаттабеш. Цудухъа наха лазараш хул: шекара лазар, цІийоацар, дегла лазар, дегІа мазаш талхар, ханал хъалха къавалар, цІий айлуш хилар.

Вай кхетаде деза: вайна ловш да дукха а чам болаш а хІама яар. БІарго хъало-ац кхерза дулх, дика тух теа дола; мерза маькх, хоза хъадж йоагІа мерза хиш, къаьстта заводо хъадаьраш. Вай дахаш да деррига а диц-денна, унахцІенонга бода никъ дага ца бохаш, из ца хилча йиш йоацилга кхета ца деш е кхетаде безам бо-ацаш.

Цудухъа из деррига кхета-деш вола саг хъожаргва ший могашал лорае, из ший бех-ках кІал ца йита. Физически упражненешка гІолла со-влен дола даар «арадаккха»

вай хъежача, цох хъабоала пайда шоана дика хоалуш хургба.

Безам хилча, сага кора-дергда де хІама, ший мо-гашал тоаяра, цхъа сахъат мара дезац баскетболах ловза, истола тІарча тенни-сах, эспандер е гантелаш лелае. Из де вІаштІехъа ца-доаларашка ала ловргдар сона, хъоалчагІашка е таьзе-ташка даха массаза а кхоа-дергда шо, шеко ма хила...

Сайна бовзаш болча дук-хача наха оалаш хезад сона: «Фу спорт ях Іа? Со-м къа-веннав, укхазара лаз, цига-ра лаз. Бийсан наб е а магац, Іуйрийна деррига кхесташ хул, бийсан каецт, оагІув лаз».

Цу тайпарча нахаца цхъан истола тІа нийсвелча, цецво-ал со, аз кхозза Іохайча юар-гъац ишттал дукха хІама...

Тахан де дезар да, дегІацара мекъал дІаяккхар, ше «везаш» хилар юхатеттар.

Физкультура шоай ваха-ре ца хилча яргІоаца оагІув санна лоаттае, кастлуш шоана ховргда из мел эшаш хиннай, низ дегІа чуболарг-ба, хъинар хургда, могашал хоалургъя.

Хъаькъал долча наха нийса оалаш да, 50 шу даь-нначул тІехъагІа, вахар дІадоалалаш мара дац. Шун хургда керда декхараш, ва-хара уйлаш, тхьовра санна могашал йолаш хила. КІезиг-кІезига тІатохаш, йІаьхъе шоай дегІа пайдана йола спортацара ха. Кастлуш фоарт лазар фуд ховргдац шоана, юкь а мукъаяргъя шун, гаьна никъ бе а таро хургъя, бешара балхаш а хоза хеташ дергда.

ГІалгІайчен юрташка хъалъергъя, йиъ таханарча заман ишкол

Аькхенаькъан Марем

2026 шера республикан юрташка хъалъе йолаер-гъя таханарча заман йиъ ишкол. Проект хъаллаь-цар РФ Федераце Совета Председателя Матвиен-ко Валентинас.

Ишколаш хъалъер-гъя Пхылекъонгий-Юр-та, ГІажарий-Юрта, Га-лашка, Кердача Редан-те. Уж гІишлош чуйоагІаш яцар хъалхарча федеральни плана. Бакъда, ГІалгІайчен Кулгалхоцо Келаматань-къан Махьмуд-Іаьлас ма аллара, республикан Пач-чахъалкхено дика болх дІабахъарах, иштта Феде-раце Советаца бувзам хила-рах, уж юкьеера цу програм-манна.

«Кхерамзле, иштта дикал йола дешар вай берашта Іалашдар керттера декхар да. Тхона карагІдаьлар уж ишколаш федеральни про-грамманна юкьеяхъа, хІана аьлча кхетаду: бераш дешаш хила деза таханарча сийр-дача гІишлон чу, массадол-ча хъалашца уж хургйолаш», - аьлар мехка Кулгахочо.

ГІалгІай Республикан Кулгалхочун, Паччахьал-кен зарбан болх лелабера-ша яхачох, юкьара дІадодаш дар да 2,5 млрд сом, цох дукхагІа дола дакъа лургда федеральни бюджето.

Белгалду, цу ишколай хъал дикагІа хила дезаш дар.

Масала, Пхылекъонгий-Юртара №1 йола ишкол хъальаьй 70 шу хъал-ха, дукха ха я цунна низ тІалатта - проектах хила де-зачул шозза дукхагІа да цу ишколе дешаш дола бераш. Цул совгІа, таханарча дено дІаехаш йолча кхерамзлен-на жоп луш а яц из ишкол.

Кастлуш ГІалгІайчен, Россее дешара Министер-ствошта юкье барчІоагІам бергба, ахча хъаьжоадара хъаьхъа.

ГалгIайчен дзюдоиста Пхьарчанаькъан АбдуллахIа дика толам баьккхар, дунен Хьалхале кьовсача

Гаьгенаькъан Мартина

ГалгIайчен дзюдо ишколе Iамавеннача Пхьарчанаькъан АбдуллахIа дика толам баьккхар дунен Хьалхале кьайсача 21 шу даьннача спортсменашта юкье, из дIайихьар Лима-Шахьаре, яхаш, дийцар «Сердало» газетага ГалгIай Республикан спорта Министерствон зарбан болх лелабеча Гаппархой Аишас.

ГалгIайчен вахархо-чо Хьалхален шозза дото котало яккхар. Укх наькъа из вар Перу, 66 килограмм дозал дарашца латаш. АбдуллахIа лата вийзар Европа кагирхой чемпионаца Ита-лерча Федерико Нинфо-ца, французца Килиан Ноэлека. Гуозлой Европа Хьалхален ондаргий чемпионца Мусаев Махам-мадаца латаш, судахоша терко тIахийтар вай дзюдоиста спорта говзала.

Ах финал йолаш цо иштта эшавир эггара цIихеза вола Японера спортсмен, хIанз латаш вола дунен 21 шу даьннарашта юкье, иштта «Дунен сере» майдилг лелаеш вола Сюнтаро Фукучи.

ТIехьара латар дIахьош, ондаргий, кагийбарий Европан Кубке ГуржегIарча спортсмена Торнике Гигауре дика ка яьлар, цо АбдуллахI во-жавир «иппон» яккха. Вай спортсмен кийчварь Пхьарчанаькъан Iалихан вар.

Селхан хинначул дикагIа

Россе халкьий цхьоагIо чIоагIйир Албохчанаькъан Лейлай сийна дIайихьача яхьо

Гаьгенаькъан Мартина

Дика, чIоагIа, духьальот-талуш, лаьрхIачунна тIехьа болаш хьабоагIача наха массаза а ют шоашта тIехьа дика лар. Меценатий ма-салаш кхувл цар, дика гулакхаш хьаллоацаш, новкьостал лоаттадарах; лорашта баркал оал цар нах лазарах кIалхарбахарах; хIаьта альпинистка Албох-чанаькъан Султана Лейла дагаух вайна дикача дешашца, из низ болаш хила-рах халонашта духьальотта, ГалгIайчен цIи дIахазийта цо кьахьегарах. Хьам-сарча Iаьлий-Юрта баха-ча наьха дегашка из йисар, ший белггала оамал йола саг санна, саг атта ца хулача тайпара догцIена, кхалсага хьисап долаш, денал долаш.

ГалгIайчено доаккхал де йиш йолаш саг яр Лейла; из тахан а я хьалхара а, цаI мара йоаца а, Эверест лоам тIа шозза тIаьнна кьулбе-хьени кьилбаседени Россе кхалсаг. Цо из лоам боак-хаш санна, дукхача наьха дегаш а гIоздаьхар.

Тахан дагаух Петров-ская Светланас Албохчанаь-къан Лейлайна хетадаь дика мугIараш:

«Гаьнех тешаш вар, ваха-ра чам бовзар -

Йист ца хулача лоамашта юкье а хургвац цхьаь...

(Кто верит вещим снам, кто знает жизни вкус-

Не будет одинок среди безмолвных скал...)

12-за Эльбруса тIа яьлар из, шозза Эверест лоам а си-гале хьайийллар цунна.

ГалгIай лоаман кхалсаг

Султана Лейла дагадаоача хатарах енна цхьайттлагIа шу долаш, иштта Сийлахь-боккхача тIем тIа Котало яь-ккха 80 шу дузаш, Красно-дарски края «Вайнах» яхача Кьаман культуран центр», Сочи-Шахьара кьаман юкь-арлон Совето вIашагIьеллар тIаьск кхоссарах йола яхь. Хостинска кхален цхьан майдан тIа спортивни яхьаш вIашагIьехкар кьаман юкь-арлон а Сочи юкьарлон а цхьанкхетарий 18 тоабо. Цига керттера дар, шоаш-та фу карагIдоал гойтар, доттарIал чIоагIдар, иштта шахьаре дахача 100 кьаман цхьоагIо.

Доакьашхой боккха безам тIабодаш бар цу яхьашта, иштта децаре селлара чIоагIа безаме а хургдацар из ди.

Массане а ка ялац гаьнна-

ра тIаьск меттахьа тоха, цу-духьа хIаравар кийча вар цу даькъ тIара говзал гойта. Уж ловзача хана, царга хье-жача хоалуш дар, цхьабараш лоархIа ца беш юхагIертача хана; вожаш шоай кхерам юха а тетта, спортивни дек-хар кхоачашде гIерташ хилар.

Хьагучох, каст-каста тре-нировкаш дIахьош хиларо толам баккха а таро елар. Укх наькъа гIалгIай юкьар-лон тоаба котьялар. Кхь кIезигагIа дакъа лоацаш яцар Сибрен тоаба а, цар шоллагIа моттиг яккхар. Яхьаш дIахьош гIуозлой юкьарлоно кхоалагIа моттиг яккхар.

Дика хет, кагирхой вай Даьхен истори диц ца деш хилар.

Вай мехкахоша 5 майдилг якккхар, Воронеже дIайихьача Ерригроссийски яхье

Гаьгенаькъан Мартина

ГалгIайчен спортсменаша шоай лоIаме кIалкхетаргах латарах 5 майдилг як-ккхар Ерригроссийски яхьаш дIахьош, уж хетаяь яр цIихезача тренера Го-рожанкин Сергейна, яхаш, дийцар ГалгIай Республи-кан спортивни Федераце «Сердало» газетага.

Яхьашка котало яккха кьовсабелар мехка 27 милингера спортсменаш.

Вай спортсменаша дикача толамашца бовзийтар хьам-сара мохк. Имагожанаькъан Аласхана котало яккхар, 65 кг дозал долаш. Цунца цхьана латархочун таро хилар Россе спорта масте-ра боарам тIа вала. Щечой Аюбхан (57 кг), Буружанаь-къан Iадрахьман (65 кг), иштта Гарданаькъан Имран (70 кг) шоллагIча моттиге хилар. Йовлой Самаил (70 кг) хилар цаI мара воаца ГалгIайчера борза майдилг яккхар», - аьлар хоамо.

